

BENEDEK ELEK

ZSUZSIKA KÖNYVE

EGY SERDÜLŐ LEÁNY NAPLÓJÁBÓL

MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1922

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-87-4 (online)
MEK-12531

TARTALOM

A „nagy leány”.
A fecskefészek.
„Kézét csókolom!”
Az erdőben.
Búcsú a nyártól.
Cincognak az egerek.
Fehér világ.
A husvéti vakáció.
Szénaillat.
A Cenk tetején.
Rittyeg a búza.
Két fecskefészek.
A Csudáló-kő.
Hervadás.
Mátyás városában.
Vihar.
A hit.

A „nagy leány”.

Virágvasárnapja.

Ez a nap nevezetes az én életemben. Mondhatnám: »korszakot alkot«. Ma léptem a tizenötödik évbe s így habozás nélkül merem állítani, hogy serdülő, azaz hogy: »nagy« leány vagyok. Gyermekkorom gondtalan napjai elmúltak. Elmúltak, el, s szívemet szorongó érzés fogja el: vajjon mit hoz a jövő. Oh Istenem, ha be lehetne látni a jövőbe! De, hajh, a jövőt sűrűbb fátyol borítja, mint a német nyelvemesternők arcát. Annál tisztábban látom a múltat, bár szemem könnybe borult. Pedig naplóimat, melyek eddig lefolyt életem nevezetesebb eseményeit tartalmazzák, tegnap este, fájó szívvel bár, könnyörtelenül tűzbe dobtam. Összesen három naplót dobtam a lángok martalékául. Mennyi gyermekség volt e naplókban! Csak úgy pirult az arcom, mikor végiglapozgattam. Mindent följegyeztem, még azt is, ha a szakácsné kikergett a konyhából. (Most próbálná meg!) A Bodri kutya kikapta a kezemből a vajás kenyeret s ezen való nagy szívbéli bánatomat is beírtam a naplómba. Egyszer - tízéves lehettem - nagy kedvem lett volna egy valóságos élő báránnyal, kértem a mamát: vegye meg. Milyen kedves volna, ha selyemszalagot kötnék a nyakára s úgy vinném magammal mindenüvé.

- Ahhoz te már nagy leány vagy! - mondotta a mama.

Beírtam a naplómba: Istenem, Istenem, nincs több oly szerencsétlen leány a világon, mint én! Mihelyt valami kívánságom van, azt mondja a mama: az nem neked való, te már nagy leány vagy! Más alkalommal kértem a mamát: vegyen gyűrűt nekem. Lolának, a bankár leányának már három gyűrű ragyog az ujján, köztük egy igazi gyémántgyűrű. Mondta a mama:

- Nem kis leánynak való a gyűrű!

És én beírtam a naplómba: Istenem, Istenem, nincs több olyan szerencsétlen leány a világon, mint én! Mihelyt valami kívánságom van, azt mondja a mama: az nem neked való, te még kis leány vagy!

Persze, hogy mamámnak mind a két esetben igaza volt, ámbár, mi tagadás, most is szívesen sétálnék időnként báránnyal s azt sem bántam volna, ha születésem napjára gyűrűt kapok. Bátran leírhatom ezt, mert úgy sem olvassa rajtam kívül senki. Isten őrizz, kiszülne szemem a szégyentől. Hát ha még tudná valaki, hogy tulajdonképpen miért égettem el a naplómat. Azért, mert mind a három naplón vörös fonálként húzódik végig egy név. Nem írom be új naplómba e nevet, mert nem hiszem, hogy valaki még olyan nagyon csalódott volna, mint én e név viselőjében. Már kis baba koromban legjobb pajtásom volt ama bizonyos név viselője, jöllehet ő négy évvel idősebb volt, mint én. Kedves fiú volt, fekete haja a vállát verte, rendszerint bársonyruhában járt s bár hancurozás, mászkálás közben sokszor összepiszkolta, sőt össze is szaggatta ruháját, és a haja is csúnyán összekócolódott, a kedvességeért én mindent megbocsátottam neki. Még azt is megbocsátottam, mikor első gimnazista korában a latinból és a számtanból megbukott. Ő ezért kedves maradt, ősszel a szekundákat kijavította, de a második gimnáziumban négy tárgyból bukott meg s bár ő erről nem szólt nekem, én megtudtam és sokat, nagyon sokat sírtam. Éreztem, hogy, ha ez így tart tovább is, az én szép álmaim - álmok maradnak. Ama bizonyos név viselője ismételte a második gimnáziumot, át is csúszott, de a harmadikban ismét megbukott, még pedig öt tárgyból. Ő erről sem szólt nekem s ezzel nagy hibát követett el, mert ha szól, én megvigasztalom; ha sír, könnyeit letörölöm; így azonban nagyon neheztettem rá s mikor senki sem látott, csak a jó Isten, leírhatatlanul sokat sírtam. Megesett vele az a nagy szégyen, hogy - utólrtem: egyszerre jártunk, ő a gimnázium, én a felsőbb leányiskola harmadik osztályába. Én most az ötödiket járom, ő meg inas egy budapesti fűszerboltban, s ezzel útjaink elváltak, bár ez nem igazság, mert lehet még belőle igen

derék kereskedő. De hiába, azért én mégsem az ő boltjukban veszem a csokoládét, bár - szegyenkezve vallom meg - nagyon szeretem a csokoládét, - jaj, mindjárt elsülyedek! - a krumplicukrot is. Most is megenném, ha volna, de nincs, ezért hát ma többet nem írok, csupán még búcsút mondok ama bizonyos név viselőjének: Isten veled! Isten veled! Isten veled! Szép álom volt, hamar mult el! Jóéjszakát.

Nagypéntek.

Nem hiába, hogy ezen a napon feszítették keresztre Jézust, ez a nap igazán a legszomorúbb nap. Nekem különösen szomorú. Soha még így meg nem aláztak, mint ma. Egy gondosan fészülködött, szakállas, bajszos úr jelent meg a házunknál, kit eddig sohasem láttam s csak utólag tudtam meg, hogy míg én bent az intézetben magoltam, azalatt gyakran fordult meg a házunknál. Ennek az úrnak, kinek egyelőre szintén nem írom le a nevét, mert szörnyen meggyűlöltem, - úgy vettem észre, komoly szándéka van. Feleségül akarja venni Mária néném, aki csak tavaly végezte a felsőbb leányiskolát s mindössze tizennyolc éves. Én Máriát nagyon szeretem, bár sok keserűségem volt már miatta. Ő tudniillik mindig új ruhát kap, én csak nagy ritkán, mert amint ő kinő egy ruhából: uccu, Zsuzsika, bujj belé. Egy kicsit összébb húzzák, néha még nem is, s nekem viselnem kell az ő ruháját, mivel a mi házunknál a pénz a legkevesebb. Hát jó: belenyugszom. Végre is nem a ruha teszi az embert s mama különben is oly ügyesen átalakítja Mária ruháit, hogy az idegenek új ruhának nézik. Én hát nem bánnám a ruhát, csak az a bizonyos úr ne lett volna velem szemben oly kiállhatatlan. Ugy látszik, ez az úr még nem tudja, hogy virágvasárnapján betöltöttem a tizennégy esztendőm. Mikor bemutattak neki, megcírógatta az arcomat s az volt az első kérdése:

- Nos, kicsi Zsuzsika, milyen a husvéti bizonyítvány?

Megvetően mértem végig e sértő kérdésre s hidegen válaszoltam:

- Semmilyen, minthogy a legújabb miniszteri rendelet értelmében husvétkor nem adnak bizonyítványt.

- Persze, persze, - nevetett az a bizonyos úr - hogy én ezt elfeledhettem! De képzelem, hogy a karácsonyi bizonyítvány tiszta kitűnő volt.

- Nem volt az is semmilyen, - feleltem én még ridegebben -- mert karácsonykor sem adnak most bizonyítványt.

Erre az a bizonyos úr meghökkent, most már nem nevetett.

- De hát tulajdonképpen mikor osztogatják az egyesekeket?

- Félévkor, - feleltem én röviden s azzal eltávoztam a szomszéd szobába. És hallottam, amint a mama magyarázta, hogy a bizonyítvány gyenge oldalam, mivelhogy a németből négyest kaptam.

- Minek is kínozzák a némettel a szegény gyerekeket! - fakadt ki az a bizonyos úr.

A szerencsétlen! Ha így mondja: minek is kínozzák a némettel a szegény leányokat, egyszeribe megbocsátok neki, így azonban gyűlölöm, a nevét le nem írom, bár husvét vasárnapján meglesz az eljegyzés, egy év múlva az esküvő, amikor én új ruhát kapok, nyoszolyóleány leszek s ettől kezdve mindig új ruhát kapok! Mit rejt a jövő, nem tudom, de abban bizonyos vagyok, hogy ezt a nevet gyűlölni fogom legalább is egy évig!

Tegnap megvolt az eljegyzés s ez a nap szerencsésen elmúlt bosszuság nélkül. Apa és mama nagyon meg voltak hatva, Mária különösen, én is, sőt az a bizonyos úr is, aki most valamivel rokonszenvesebbnek látszott, amennyiben egyszer azt mondta: maholnap nagy leány lesz Zsuzsika is. Ez, megvallom, jól esett a szívemnek, bár még jobban esett volna, ha mindjárt azt mondja: no, lám, már Zsuzsika is nagy leány. De így is annyit megérdemel, hogy leírjam a nevét. Szoboszlai Pál a neve. Foglalkozása: ügyvéd. Életkora: huszonhét éves. Haja, szeme: fekete. Fogai: épek. Csinosan öltözködik. A nyakkendője ízléses. Mária boldog. Ennyit a tegnapi napról. A mai nap is nevezetes nap. Oly dolog történt, ami csakugyan meglepett. Ama bizonyos név viselője ma megjelent oly hosszú távollét után. Eljött, hogy megöntözze egykori játszótársát. Én szívesen fogadtam, jóllehet nem jogász. A megjelenése szerény, elfogódott egy kissé, de látszott rajta, hogy nem szégyenli a foglalkozását s ezt nagyra becsülöm benne. Körülbelül egy óráig maradt nálunk. A régi szép napokról beszélgettünk. Ő azt mondta többek közt (mély, bánatos hangon mondotta): Sajnálom, hogy gyermekkoromban nem tanultam, de amennyire lehet, pótolom most s talán nem lesz utolsó ember belőlem. Leszámoltam a világi hiúságokkal (mintha ezt olvastam volna valahol), szerényen meghúzódok s ez az egyetlen ház, hová eljöttem, mióta boltoslegény lettem. Azokban a családokban, melyekkel a mi családunk ismerős, lenézik a boltoslegényt. De ide eljöttem, hívtak a gyermekkori emlékek.

- Jól tette, - mondtam én. Azt már nem mondtam, csak úgy utána gondoltam: mindenképpen meg vagyok veled elégedve, régi játszótárs, csak a nyakkendőd ne volna oly rikító! Ha valaki leszámol a világi hiúságokkal (biz' Isten, olvastam ezt valahol), ne kössön ilyen rikító nyakkendőt. De hát egyéb kivetni valót nem fedeztem föl rajta s enyhítő körülmény, hogy láttam én már jogászon is ilyen ízléstelen nyakkendőt. Sőt ízléstelenebbet is.

A mama szeretetreméltó volt Kálmánhoz (na tessék, mégis leírtam a nevét!), meghívta, jöjjön el máskor is, én meg biztosítottam, hogy ezentúl nem kerülöm el a boltjukat s náluk veszem a csokoládét, ha megesküszik, hogy senkinek el nem árulja a torkosságomat. Ő megesküdött és én hiszek a Kálmán esküjében!

A fecskefészek.

(Levél.)

Most már megvallhatom, édes Margitkám, hogy mikor az intézet kapuja előtt mégegyszer megcsókoltuk egymást, irigyeltelek téged, kit egyenesen arra a híres világfürdőre vittek a szüleid, engem meg falura, ismét csak falura. Te csudadolgokat meséltél nekem arról a fürdőről, ahol ezer meg ezer ember fordul meg egy nyáron, csupa előkelő, gazdag nép, s ahol az asszonyok, sőt a leányok is, tudja Isten, hányszor öltöznek egy nap, - s így ne csodáld, ha egy-egy pillanatban irigyeltelek. Egy hete, hogy itthon vagyok az ősi hajlékban, melyet nem vesz ugyan körül angol park, nem látszik a fákon, cserjéken, virágokon kertészek mesterkedő keze, de tán épp ezért szép, nagyon szép itt minden, szemet, szívet gyönyörködtető.

Mind a fát, bokrot, amit látok, édesapa keze ültette, ő ápolja, dajkálja az ő »segédeivel«, akik alatt a fiúkat, az én diáktestvéreimet kell értened. Az én birodalmam a virágos kert: itt gyomlálgatok napközben, támogatom a gyengébb, földre hajló virágokat apró ágacskákhoz s nem csekély az örömem, látván, hogy egy-két nap múlva már a maguk »emberségéből« is megállanak, nincs szükség a támogatásra.

Szoktál-e te a gyepen heverészni azon a világhíres fürdön? Alig hiszem. Bizonyára jó messzire kell gyalogolnod, míg egy lombos fának az árnyékában leheveredhetsz. Én, ha kifáradtam az ide-oda szaladgálásban, leheveredem valamelyik fa alá, aztán olvasok, míg nem hallom végigcsendülni a kerten a »harci riadót«: gyerekek, uzsonnázni! Nem hiába nevezem harci riadónak e kiáltást, mert utána szörnyű harc következik: mindahányan vagyunk, megrohanjuk a gazdagon megrakott asztalt s olyan pusztítást viszünk végbe, hogy csak úgy ragyog édesanyánk arca a gyönyörüségtől.

De olvasásról beszéltem az előbb. Mit gondolsz, mit olvasok most? »Az új földesúr«-at, Jókai e gyönyörű regényét. Valósággal szerelmes lettem Erzsikébe, e tüzről pattant német leánykába, kit olyan magyarrá tett a mi édes hazánk levegője, hogy az csupa csuda. Szinte szégyenkezve gondolok arra, hogy én az Erzsike anyanyelvét eddig oly kedvetlenül tanultam. Végre is, ha egy kicsit megtanulnék németül, azért én igaz magyar leány maradhatnék s ki tudja, nem találkozom-e valahol egy Erzsikéhez hasonló kedves német leánnyal? Aztán beszélnek vele, haj, de nem lehet! El is mondtam ezt a diák bátyámnak, ő azonban kinevetett. Azt mondta:

- Tanuljon meg az a német lány magyarul.

- Persze, persze, ha Magyarországon lakik, - mondtam én. - De én úgy értem a dolgot, hogy ha egyszer Németországba mennék s ott találkoznom egy Erzsikével.

- Akkor majd az tanítana meg németül! - bölcsekedett a bátyám.

Mondanom se kell, hogy a bátyám épp oly gyenge a németben, mint én. Az egyik bátyám. A másik - a nyarat kint tölti Németországban. Német szóra ment szegény feje, mivelhogy ő olyan pályát választott, melyen németül is kell tudni. Akkor mégis csak jobb nekünk lányoknak, mint a fiúknak. Nem kell a nyarat idegenben tölteni. Szegény bátyám! Annak a háznak az eresze alatt, ahol ő lakik, tudom, nincs fecskefészek. Te Margit! Nem hiába nevezik a fecskét Isten madarának, nincs ennél kedvesebb, okosabb madár. De édesen csicseregnek! Hajnalhasadtakor az ő csicsergésük ébreszt fel, aztán ismét elszundítok, alszom még egyet. Hogy is mondja a nóta?

Álom, álom, édes álom!

Édes a hajnali álom.

Hallgasd csak, tegnap reggel mi kedves dolog történt. Éppen reggelihez ültem a verandán s hát egyszer csak látjuk, hogy egész sereg fecske röppen be meg ki, holott csak egy fecske-fészek van, éppen az ajtó fölött.

- Mit akar itt ez a sok fecske? - kérdeztem apát.

- Fészket raknak, - mondotta apa.

- Fészket? Most?

- Igen, most. Kikeltek a fiókák s a fecskepár előre készíti az új fészket, hogy a megnövekedett családnak legyen elegendő hajléka. Ők ketten nem győznék a fészkekrakást, tehát segítségül hívták a szomszédokat. Tizen-huszan hordják a sarat, a pihét, a fűszálat, s meglásd, estére kész lesz az új hajlék.

Egész nap ezt az építést néztem. A veranda mennyezetéből lelóg egy horgas lámpa-kampó: erre építik az ő házukat. Hallod? Egy lámpa-kampóra. Szerencsére nincs lámpa a kampón, nem kell attól tartaniok, hogy tüzet gyújtanak alája. És ha volna! Többé a lámpát fel nem gyújtanók. Éppen ahogy Katalin mama cselekedte, egy pesti árvaház mamája, az a Katalin, tudod, kinek olvastad a történetét, mint nevelte fel árva testvérkéit s most - mások árváit neveli. Hát egyszer mi történt? Az történt, hogy a Katalin mama szobájába a nyitott ablakon beröppent egy fecske. Körülrepdesett a szobában, aztán kiröppent s csakhamar visszajött a párjával. Most ketten röpködtek körül a szobát, mintha vizsgálták volna annak minden zegézugát. És most már ketten röptültek ki s pár perc múlva ketten is jöttek vissza, de most már hoztak is a csőrükben valamit s azt letették a lámpa ernyőjére. Nézte, nézte Katalin mama: mi lesz itt? Hát biz ott az lett, hogy a fecskék fészket raktak a lámpaernyőre! Ez csak az árvák édesanyjának szobájában történhetett meg! Azóta kora reggeltől estig nyitva van egy ablak Katalin mama szobájában s a függőlámpát őszig, míg a fecskepár útra nem kél, nem fogják felgyújtani. Sokszor mondja édesanyám: jól imádkoztak azok az árvák, kik Katalin mama szárnya alá kerültek. Én meg hozzáteszem: a fecskék is!

Még a nap le sem szállott a nyugati ég alján, a mi fecskéink elkészültek a fészkekkel. Kimondhatatlan volt az öröm a mi házunknál. Éppen ekkor jött hozzánk Baróthy Ákos, aki tegnap érkezett haza az érettségiről. Keztyű volt a kezén, ezüst kampós bot a jobbkezeiben, a balkezeivel meg - messziről láttam, alig serkedező bajuszát sodorgatta. Csinos fiú, de már hallottuk, hogy az érettségin alighogy - átbukott. (Hja, a rossz hír szárnyon jár!) Sehogyse látszott meg a föllépésén, hogy néhány nap előtt még erősen izzadott, de én mindjárt gondoltam: megállj, majd én megizzasztlak. Alig ült egy negyedórát, kiadtam a jelszót: fiúk, gyerünk virágot öntözni! És Ákos úrhoz fordultam:

- Remélem, velünk tart?

- Ó, i-igen, - hebegett Ákos úr, idegesen tépegetve azt a nem tudom mit a felső ajka felett.

Leszaladtunk a virágágyak közé, a fiúk kiosztották az öntözőkannákat, egyet Ákos úrnak a kezébe nyomtam s biztattam: csak jó bőven, mert nagy szárazság van. És Ákos úr öntötte is bőven, nemcsak a virágokra, de szépen kivasalt ruhájára is. Majd csuron víz lett a keztyűje is (ujdonatúj), de dícséretére legyen mondva: jó arcot vágott a mulatsághoz, versenyzett velünk az öntözésben.

- No lássa, - mondtam neki, mikor a munkával elkészültünk - ez szép volt magától, hogy segített. Mintha csak látta volna, hogy' segítettek a fecskék egymásnak.

Mondta Ákos úr:

- Kisasszony, akár az egész nyáron segítő fecskéje leszek.

Ez nagyon szépen volt mondva. Igazán csudálom, hogy Ákos úr csak »átbukott« az érettségin.
... Ákos úr ma megint eljött virágot öntözni. De keztyű nélkül s nem kivasalt ruhában.
Isten veled, édes Margitkám! Legközelebb újra ír

a te Zsuzsikád.

„Kezét csókolom!”

(Levél.)

A mult héten »hetes« voltam, édes Margitom, meg kellett hát elégedned képes-levelező-lapjaimmal. A mama azt mondja, ma-holnap nagy leány leszek, ideje, hogy némi ismeretséget kösse a háztartás titkaival. Ez igaz, de az is igaz, hogy az idő »pokolian felséges« - amint azt Baróthy Ákos szokta mondani, akinek minden »pokoli« - s ilyenkor nem valami nagy élvezet a konyhában való tartózkodás. »Minek is van hetesség a világon!« - sóhajtoztunk Mária nénémmel, meg mi értelme is van, hiszen, ha sok a vendég, akkor úgyszólván mindketten hetesek vagyunk. Na meg, ha a Mária korához való társaság verődik össze, hiába van rajta a hetesség sora, mégis nekem kell heteskednem.

A mult heti hetességről különben is rossz emlékem van. Itt volt nálunk a szolgabíró, ki még fiatal ember s amint sört töltöttem a poharába, azt találta mondani: kezét csókolom. Mama és apa összenéztek, elnevettek magukat, nevetett az egész társaság. Az én arcom lángba borult, a szolgabíró meglepődve nézett szét, nem tudta az első pillanatban, hogy nem rajta nevetnek-e, mert épp akkor kezdett egy történet elbeszélésébe, melyet azzal vezetett be, hogy egy kicsit hosszadalmas, de nagyon érdekes. Arcom lángba, szemem könnybe borult, kiszaladtam a szobából. Persze, mamáék megnyugtatták a szolgabírót, hogy miért nevettek el magukat egyszerre. Mert története van ennek is. Tudod, a multkor bent voltam a városban, hogy csipkét vásárolok a blúzomhoz. Emlékszel, hogy még karácsonykor átadtuk Reinernének a blúznak valót és erővel kellett elvenni tőle június közepén, mikor falura lejöttünk: még ki se szabta. Ezen a blúzon dolgoztunk, erre kellett a csipke. Bemegyek a boltba, a segéd mélyen meghajlta magát s így köszön: kezét csókolom, nagyságos kisasszony. Mi tagadás, nekem bizony jól esett ez s mikor hazajöttem, nem állottam meg, hogy a csipkevásár elbeszélésébe bele ne szőjem a »kezét csókolom«-ot.

- Igen, - mondtam - bementem a boltba, a segéd mélyen meghajolt: kezét csókolom, nagyságos kisasszony, mit parancsol? Én mondtam: csipkét kérek, ő elészedett vagy húsz skatulyát s mikor eljöttem, megint azt mondta: kezét csókolom, legyen szerencsénk máskor is, nagyságos kisasszony.

Ó jaj szegény fejemnek, mit kell azóta szenvednem! Apa mindig így üdvözl: kezét csókolom. No, hanem alaposan ráijesztettem apára is, mamára is, mikor a szolgabíró előtt kinevettek. Hamarosan megkaparintottam a Kárpáthy Zoltán-t s uccu, el a kert legszélső végébe, be a legsűrűbb bokrok közé, ott elbujtam azzal az elhatározással, hogy vacsoráig elé se jövök. Százszor is elmentek mellettem, kiabáltak a nevemet, aztán ki a rétre, még a szomszéd kis kerek erdőben is kerestek. Közben hozzánk jött Baróthy Ákos (panama-kalap a fején, keztyűsen, a kezében ezüst gombos bot), a bátyáimhoz szegődött: kerestek ők is. Hallottam, amint apa mondta a fiúknak: ha megtaláljátok, tegyetek úgy, mintha csak véletlenül bukkantatok volna rá. Nehogy eláruljátok, hogy kerestétek. A mama mondta apának: látod, látod, mégse kellene bosszantanod folyton azzal a kezét csókolommal. Érzékeny a leányka (még mindig leányka!), most van abban a korban, mikor nagy leánynak képzei magát.

- Jó, jó, többet nem bosszantom, - mondotta apa, ki közben málnát szedegetett pár lépésre tőlem, de egy szemet sem evett meg. - Csak már előkerülne, - folytatta apa - megengesztelném a málnával.

Most már rajtam volt a sor: hangosan elnevettem magamat s kimásztam a bokrok közül.

- Ó te haszontalan! - kiáltott a mama, de látszott az arcán, mekkorát könnyebbült a szíve.

- Kezét csókolom! - üdvözölt apa s mélyen meghajolva nyújtotta felém a pompás fehér málnát
- parancsoljon, nagyságos kisasszony.

De most már nem sírtam, nevetve ugrottam édes apám nyakába, aztán hamm! bekaptam a málnát. Ó de jó volt, ó de felséges volt. Milyen felséges volt az a málna, mit az én édes apám engesztelő szeretete szedegetett a számomra! Már nem bánt a »kezét csókolom«, sőt az esnék rosszul, ha nem hallanám. Érzem, hogy édesapám nagy szeretete beszél hozzám ebben az évődésben.

Estefelé hazakerültek a fiúk is. Ákos úr nagyon fáradtnak látszott, tépett volt a ruhája: megtépázták az erdőben a málna- és szederindák.

- Hát maguk hol jártak? - kérdeztem nagy ártatlanul.

- Az erdőben sétáltunk, - felelt Ákos úr, miközben símogatta a ruháját s pödörgette a bajusza hegyét.

- Az erdőben? Na, ez csudálatos, hogy nem találkoztunk. Én is ott voltam, - kockáztattam meg a szelíd füllentést.

- Pokoli! Pokolian nagyszerű! - álmélkodott Ákos úr. - Mi meg tűvé tettük az erdőt magáért.

- Érettem?

- Na igen, mert azt hittük, oda bujt... pardon, oda sétált ki.

- Ez nagyon szép magától, - mondtam én, s valóban így is gondoltam. - Hozhat-e Ákos úr nagyobb áldozatot, mintha ruháját össze-vissza tépeti, engem keresvén?

Ma különben, annak az örömére, hogy szerencsésen megkerültem, összeült a kupaktanács s nagyobbbszabású kirándulást határoztunk el. Nem reggel, hanem délután, uzsonna tájban indulunk az erdőbe s ott maradunk éjjelig. Gyönyörű, szép holdas esték vannak: lehet-e ennél nagyobbyszerű gyönyörűség, mint holdas estén kint lenni az erdőben? Erről számolok be néked a következő levélben. Most még csak ennyit: hat család öregje, ifja lesz együtt. Lesz egy sereg diák, kezdve a hatodik gimnázistán fel a végzett és végzetlen egyetemi hallgatókig. És lesz cigány is. Csak attól tartunk: az eső elrontja örömünket. Szegény apa, folyton esőért imádkozik, mivelhogy a szörnyű szárazság mindent lehervaszt a kertben, réten, a szántóföldeken. Hiszen legyen eső, legyen, ne tikkadozzanak tovább szegény virágok (mi az öntözés a jó csöndes esőhöz képest?), csak a kirándulás napján ne legyen. Imádkozzál érettünk, édes Margitom, s ha kell, érted is imádkozik

a te Zsuzsikád.

Az erdőben.

(Levél.)

Lankás hegyek veszik körül a mi kicsi falunkat, édes Margitom, messziről nézve: gyönyörű kép pompás keretben. A piros cserépfedelű, fehér falú házak kimosolyognak a gyümölcsfák közül, a falu szélén a szűk völgy, melyen havasi patak kígyózik át, lassan emelkedik lankás hegyoldallá: ez a kép első kerete.

Bokrok, fák borítják a hegyoldalt, aztán ismét lassan emelkedő fennsík következik, mely a messze távolban rengeteg havasokba enyészik. Ez a második kerete a képnek. Végtelenbe elnyúló hegylánc, rajta rengeteg erdőség: órákig el tudom nézni házunk verandájáról. Néha sűrű köd borul rá, az erdő egybeolvad az éggel. Nagy hirtelen elszáll a köd, meglevenedik a sötétzöld bársonyos erdő: az égen nincs egyetlen felhő, oly tiszta, derűs, mint a nyugodt lelkiismeret.

Ó természet, ó dicső természet!
Mely nyelv merne versenyezni véled!

Ezen a héten egy egész napot s egy egész estét töltöttünk az erdőben. Valóságos karaván verődött össze kora reggel nálunk: itt volt a kiránduló csapat találkozója. Egy nagy szénahordó-szekér állott az udvar közepén, erre raktuk az egész napra való elemőzsiát: temérdek túró, szalonnát, szalámit, sonkát, húst, bort, burgonyát, borvizet. Mindezt gondosan széna közé rejtettük s a szekér elején pompás ülést is csináltunk a kisebb gyerekek részére: hátha útközben felkíváncsoznak a szekérre. Asszonyok, lányok, férfiak, fiúk mind gyalogszerrel vágunk az erdőnek, az uraknak puska a vállán (egyik-másik fiú is hozott puskát, persze csak Flaubert-t), mi meg pálcákkal fegyverkeztünk fel, melyeket az úrfiak vágak részünkre. De volt köztünk egy úr, aki nem puskával jött: ennek egy fotografáló-masina lógott a nyakában. Szenvedélyes fotografáló, minket itthon már százféle alakban is levett, nemkülönben a házunkat, a kert minden zegét-zugát. Kedves jó bácsi, tudod, afféle agglegény, akinek abban telik az öröme, hogy örömet szerezzen másoknak. Általában mindig meglepetéseken mesterkedik s most is, mikor éppen kiértünk az erdőbe, egyszerre csak felzendült a Rákóczi-induló, valahol a bokrok s fák sűrűjében. Persze hogy ő küldte előre a cigányokat.

Végtelenül kedvesen lepett meg e figyelem, éljen és taps fogadta a Rákóczi-indulót, az urak és úrfiak üdvölvésekkel köszöntötték a világ legszebb indulóját. Csudálatos változást láttam a férfiak arcán, s a nőknél is. Arcuk, szemük lángolni látszott, valószínűleg lángolt az enyém is. Aztán elébujtak a cigányok, s mi meg sem pihenve, táncra kerekedtünk. Nemcsak a fiatalok, az öregek is. Az édes apa jókedvűen pattogatott, közben egy-egy táncnótával biztatott minket, ilyenekkel, ni:

Kicsi nekem ez a ház,
Kirúgom az oldalát!

Hát bizony szerettem volna látni, hogy lehet kirúgni ennek a háznak az oldalát! De mikor az első csárdásnak vége volt, mindahányan voltunk, serény munkába fogtunk: hordottuk össze a száraz gallyakat, nagy máglyát raktunk s aztán alája gyújtottunk. Egy-két szempillantás alatt lángba borult a máglya, pattogtak a szikrák, a gomolygó füsttel kanyarogtak fölfelé, majd hirtelen eltűntek, elenyésztek. Oly szép volt ez a kép! Új meg új gallyakat raktunk a máglyára s ím egyszerre izzó paraszak kezdtek fényleni, ragyogni a máglya alatt, gyúlt a parázs s gyúlt a karaván is a tűz köré, fölfegyverkezve valamennyi egy szörnyű hosszú - fanyárssal. Volt pedig a fanyársnak végén egy-egy szelet szalonna. Az a szalonna pedig elkezdett pirulni

a parázs fölött s mikor teljesen megpirult - na, ennél pompásabb »csemege« nincs kerek e földön. Amit otthon csak immel-ámmal ennénk, itt oly felségesen ízlik. És közben szól a zene. És ide hallszik egy-egy madár füttye, tán a párját hívogatja valamelyik, vagy velünk örül s mondja: úgy-e jó itt, úgy-e szép itt? Ó de jó, ó de szép, édes madárkám!

Dévajkodásból egyik-másik úrfinak a szalonnáját beleütöttük a hamuba, de ők oda se neki. Azt mondták, így még jobb, ízesebb. Ez a legpompásabb - só.

- Válgék egészségére, - mondtam Baróthy Ákosnak, ki az erdőnek is úgy kiöltözködött, mintha bálba jött volna. De meg is járta: gondosan vasalt fehércsíkos kabátjára hatalmas zsírcsepp esett. Támadt erre hangos derűtség, hogy csakúgy visszhangzott az erdő. Ákos úr igyekezett jó képet vágni a balesethez, mi meg vigasztalóul, zenekísérettel elénekeltük azt a szép dalt, melynek az a refrénje: »No de se baj, több is veszett Mohácsnál.« Ismered-e ezt a dalt, édes Margitom? Hogyne ismernéd, hisz Arany János írta!

- Szegény Ákos, - évődött vele a fotografáló bácsi - most már magát a zsírfolttal fogom lefotografálni.

Ákos önkénytelenül a zsírfolthoz kapott, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy elrejtse, mire még zajosabb derűtség támadt. Végre is, mit tehetett okosabbat: velünk nevetett ő is, sőt közben egy jó ötlete is támadt.

- Úgy-e, Zsuzsika, azért, hogy zsírfoltos a kabátom, velem fogja járni a második négyest?

- Ó nagyon szívesen, - feleltem én - addig bizonyosan megszárad a folt. Gondolja?

Újra felzendült a muzsika s míg mi fiatalok lelkesen roptuk a gyepen, közbe-közbe kerिंगözve is, édesanyáék nekiláttak az ebéd készítésének. Hatalmas kondérban főtt a gulyás, vastag nyársakon forgatták a pecsenyét - táncoljatok, lányok, táncoljatok! - ilyen pompás ebédet még nem kaptatok, amilyen itt készül. A jó Isten már tavasszal megterítette az asztalt: puha gyepre raktuk le a tányérokat s nekidülve esszük az »udvari ebédet«, fáknak árnyékában, Istennek szabad ege alatt, s van udvari zene is: a cigánybanda muzsikája mellett a havasi patak csobogása. Az öregek kocintgatnak, régi időkről emlékeznek, mikor erdők rengetegébe húzódtak ki a faluból, ott beszélgették meg titokban az elnyomott haza állapotát. Amikor borba temették szívök bánatát s könnyes szemmel hallgatták a kesergő nótát: »Megvirrad még valaha, nem lesz mindig éjszaka...«

- Lássátok, lássátok, megvirradott, - szólalt meg egy fehérszakállas öreg úr s magasra emelve poharát, kiáltja: éljen a haza!

Vele kiáltja mind: éljen a haza! Összecsendülnek a poharak, urak és úrfiak fenéig ürítik. Ákos úr felém fordult s mondá: egy pohár bor a hazáért meg nem árt, úgy-e, Zsuzsika?

- Három sem, - mondom én - de azért csak vigyázzon, Ákos. Ne feledje, hogy hátra van még a - négyes.

Valami keccenést hallunk, visszafordulunk, vajjon mi történt? Egy fa tövében állt a fotografáló bácsi s mire észrevettük magunkat: megörökítette a társaságot. Éppen abban a pillanatban, mikor a fehérszakállas bácsi magasra emelte poharát.

Ó, édes Margitom, nem győzők eleget írni a mai napról. Hát még az estéről! Mikor egyszerre csak bemosolygott a fák között a szélesképű hold. Hosszú árnyékok terülnek el a tisztáson, szelíd világosság árad szét, valamennyiünk arca oly csudálatos halavány. Még az apa napégette arca is. Az alvó erdő mélységes csöndjében visszhangot ver a muzsika, a vidám kurjongatás, nevetés. Összevissza zavarodik a négyes, éppen mint a báli termekben s a rendező épp úgy üvölt, mint ahogy báltermekben hallhatád. De jól van ez így. Egyáltalán minden jól van most. Mint medréből a megáradt patak, kicsap a jókedv s ha a hold lassanként

alább-alább nem hanyatlanék, itt találná a felkelő nap. De édesanyáék már aggódva gyűjtenek össze minket, erőszakolják a nyakunkra a kendőt, hátunkra a kabátot - Isten veled, tündéri éjszaka! A lehanyatló hold világa mellett mendegélünk haza, kissé fáradtan, de dalolva végig, végig, míg egyszerre csak itthon vagyunk s beletemetkezünk a puha ágyba. Jó éjt, édes Margitom, jó éjt!

A te Zsuzsikád.

Búcsú a nyártól.

(Levél.)

Figyelted-e meg, édes Margitom, a szél zúgását augusztus utolsó napjaiban? Oly bánatos ez a zúgás. Mintha valaki csöndesen zokogna a fák és bokrok sűrűjében. Búsan hajlonganak a fák ágai, szomorúan integetnek, mintha búcsúznának valakitől. És lelkünkre csodálatos érzés nehezül: semmi megnevezhető okunk sincs a bánatra s mégis szomorúak, mélázók vagyunk. Vajjon mi történt? Nem történt semmi egyéb, mint ami minden esztendőben: a szél szomorú zúgása, a fák ágainak bús bólingatása az ősz közeledését hirdeti. A fák búcsúznak a nyártól. S a fákkal együtt búcsúzik a mi lelkünk is. Egyszerre felelevenedik lelkünkben a nyár minden emléke, a legkisebb is, s szorongó érzés fogja el egész valónkat: azt hisszük e pillanatban, hogy vége, mindörökre vége mind a sok szépnek, jónak, kellemetesnek, amit a nyáron élveztünk, a sárguló levelek majd eltemetnek mindent, mindent...

Úgy-e, e méla sorokból nem ismersz a te pajkos, vidámkedvű Zsuzsikádra? Bizony, magam se ismerek magamra. Pedig jól tudom, hogy valójában semmi okom a szomorúságra. A természet rendje ez: az illatos tavaszt felváltja a búzaérlelő meleg nyár, ezt a sárgapiros levelű ősz s az ősz a havas, hideg tél. És aztán ismét feltámad a tavasz egész pompájában. Szabad-e hát búslakodni a nyár múlásán, az ősz jövetelén? S nincs-e az ősznek sok édes öröme?

No lám, ezzel a kérdéssel rájöttem az én mélázásom nyitjára. Apró gyerek voltam, mikor utoljára élveztem az ősz falun s emlékezetem szerint az ősz találtam legkedvesebbnek az év minden szaka közt. Van-e felségesebb a szeptember szelíd verőfényes napjainál? Amikor nyílik a kikerics, nyílnak még a rózsák is s fölöttük a fák sárguló levelein játszadozik, enyeleg az őszi verőfény? Amikor a fák sárguló levelei közül érett gyümölcsök mosolyognak le rád, hívnak, csalogatnak: szakíts le. Jobb, ha te szakítsz le gyöngéden, szerető kíméletességgel, mint ha a szél durván messze hajít a fától, az én nevelő dajkámtól.

Valóban nem búsít engem az ősz, csak gondolkozásra késztet s úgy-e, édes Margitom, nem árt, ha néha-néha gondolkozunk komolyabb dolgokról is s nem mindig mulatságokon jár az eszünk? Ó, a mulatságokban bőven volt részem a nyáron, s magam is belátom, hogy nem volna üdvös, ha mindig, csak mindig mulatságok közt telnék az élet. Mulatsággal búcsúztattuk el a nyarat is: összekoppant néhány család - kosaras bála. Talán mondanom sem kell, hogy a kosaras bál nem arról vette a nevét, mintha azon a lányok folyton osztogatnák a kosarat a tánckérő ifjaknak. Azért kosaras, mert minden család visz egy nagy ruháskosár eleséget, »mindent, ami jó, megenni való«. A terem egyik végében hosszú asztal felterítve, mellette a tekintélyes kosarak, s egyszerre csak az asztalra kerül a kosarak tartalma és tánc után - hajrá! neki az ízes falatoknak. Kiki azt eszik, amit megkaparinthat, akárcsak az udvari bálon, közben szól a muzsika, alig faltunk egy-kettőt, hopsza - táncolni! Csak az öregek (apa és barátai) tartanak ki hűségesen az asztal mellett, ők szép csendesén koccintgatnak s láthatóan gyönyörködnek a fiatalság táncában. És hallom, amint egyik-másik öreg felsóhajt: hej, mikor én ifjú voltam! Az volt a szép világ!

Úgy tetszik nekem, édes Margitom, hogy a világ mindig szebb volt, mint most, éppen most, s bizonyosan ez a mostani világ is szebb lesz akkorra, mire mi megöregszünk. És mi éppen így fogunk sóhajtani, ha megöregszünk: hej, mikor én ifjú voltam! Ma, mikor semmi gond sem nyomja vállunkat, minden gond, minden teher szüleink vállán s annyira megóvnak minden bajtól, minden gondtól minket, hogy még a sóhajtásaikat is eltitkolják előlünk. Ha erre gondolok, sokszor teszek szemrehányást magamnak: talán mégis komolyabbnak kellene lennem valamivel, mint amilyen vagyok. Több részt kellene vennem a háztartás gondjában, apró-

cseprő munkáiban, mint amennyit veszek. És több kedvvel, nagyobb igyekezettel kellene látnom a harisnyák »stoppolásához«, jöllehet ezt a világ legunalmasabb munkájának tartom. De ami igaz: igaz, az én harisnyám sarkát én szaggattam ki a sok ugrálásban, kirándulásokban s nem az édesanyám, illik tehát, hogy én foldozzam meg azokat.

- Huh, de megkomolyodott ez a Zsuzsika! - hallom a te borzongásodat, édes Margitom. Soh'se búsulj, valójában az vagyok én, aki voltam, a pajkos, a vidámkedvű Zsuzsika. Mielőtt e levél írásába fogtam, egy almafa legfelső ágáról csalogatott le az édesapám. Mikor az alsó ágra leértem egy kötény almával, apa szép gyöngén leemelt, aztán megcsóválta a fejét: Zsuzsika, Zsuzsika, te csak mindig - Zsuzsika maradsz. Nézd a ruhádat, nézd a kötényedet. Itt is egy hasadás, ott is. Na, lesz nemulass, ha meglátja az anyád.

De mielőtt édesanyám ítélőszéke elé kerültem volna, úgy akarta Isten ő szent felsége, hogy oda toppanjon Baróthy Ákos. Égből pottyant ide, vagy a földből bujt elő, nem tudom, elég az, hogy itt állott előttünk. Képzeld, sötétszínű nyakkendőt viselt s oly szomorú volt az arca is, mint a háromnapos esős idő. Oly búsan, oly komolyan mondta: kezét csókolom, hogy nem vehettem incselkedésnek, mint máskor. (Az egész nyáron folyton a »kezét csókolom«-mal bosszantottak s természetesen úgy megszoktam, hogy most az bosszantana, ha nem így üdvözlőnének.)

- Hát magát mi lelte? - ezzel fogadtam Ákos urat. - Olyan szomorú.

Mondá ő tompa, mély hangon:

- Búcsúzni jöttem, Zsuzsika. A ma délutáni gyorsvonaton utazom Budapestre.

- Ezért oly szomorú? Hisz Budapest oly szép város s maga még nem volt ott. Inkább örülnie kellene.

- Igaz, Zsuzsika, de fáj itthagyni a - falut.

- No lám, ezt nem hittem volna, hogy annyira szereti a falut. Hát az almát szereti-e?

- Zsuzsika, maga mindig tréfát űz velem.

- Én? Igazán nem tréfálok. Tessék, válasszon ezekből az almákból. Magam szedtem a fa tetejéről.

Ákos úr csakugyan kiválasztott egyet, még pedig a legszebbet. Kíváncsi voltam rá, hogy meglátja-e, melyik a legszebb. Meglátta. És - és beléharapott a legszebb almába. És - és - megette. És - és - mondhatom, nagyon furcsa volt Ákos úr, amint bánatos arccal ette az almát. Milyen egy bánatos arc evés közben? Ó, »az pokoli«, mint Ákos úr szokta mondani. Mire az alma eltűnt, a bánat is eltűnt Ákos úr arcáról s valóságos lelkesedéssel jelentette ki, hogy ilyen pompás almát nem evett életében.

- Hát tessék még egyet. Többet is. Vigyen magával Budapestre.

Segítettem telerakni a zsebeit s csodák csodája, Ákos úr, aki oly nagy gondot fordít a csinoságára, nem törődött azzal, hogy a zsebe mind a két oldalán kidagadt. Közben Mária néném is hozzánk jött s láttam rajta, hogy erősen csodálkozik Ákos úr változásán. És most már hárman estünk neki az almának, ami még a kötényemben maradt s olyan víg búcsú-lakomát rendeztünk, hogy azt igazán nehéz volt megállani nevetés nélkül.

... Tehát itt az ősz. Íme, Ákos úr elutazott, már ott sétál Budapest utcáin s aki ránéz, bizonyára látni fogja, hogy jogász ő és semmi más. És elutazott a többi ifjúság is: fiúk, lányok mind. És készülődnek a fecskék is. Gyülekeznek, tanakodnak a házak tetején, mígnem egyszerre csak csapatosan felszállnak a levegőégbé s itthagyják ők is a mi kedves falunkat. Aztán mi következünk. Egy hetet a szép szeptemberből még ráadunk a nyárra s Isten hírével megyünk mi is, hogy nemsokára valósággal ölelhessen téged, édes Margitom,

a te Zsuzsikád.

Cincognak az egerek.

Nagy események készülődnek a mi házunknál: apáék falura mennek, esküvőre. El kell menni, nincs mit tenni: apa lesz a násznagy, mama a nászasszony. Apa legjobb barátjának a fia házasodik, messze, messze, az országnak éppen a keleti határán. Csak az út oda meg vissza három nap. A lakodalom jó falusi szokás szerint eltart legalább két napig. Pihenni is csak kell legalább két napot. Akárhogy számítjuk: az »öregék« távol lesznek egy hétig s mi »gyerekek« magunkra maradunk. Hogy is szól a régi jó közmondás: »Elmentek a macskák, cincognak az egerek«.

Szegény jó mamánk már két hete folyton rendezkedik, előadásokat tart nekünk, különösen Mária nénémnek, a házvezetés tudományából. Mennyi s miféle húst hozassunk a mészárosból, mit s hogyan vásároljunk be a vásárcsarnokban. Melyik kofától óvakodjunk, melyik tűrhető becsületes, de akármelyiktől vásárolunk, alkudjunk, semmiért se fizessünk annyit, amennyit kérnek. Beleszól az apa is, komoly arcot erőltetve, kenetes hangon: ne felejtsetek, lányaim, a magyar közmondást: légy a vásárban cigány, a fizetésben becsületes.

Mindez szörnyen emeli az önérzetünket, különösen, hogy minden előadás azzal végződik: és vigyázzatok, nagyon vigyázzatok a - gyerekekre. Mucikát délben vigyétek sétálni, de csak ha napfényes idő van s nincs szél. A kis »gnú« (a bátyánk adta ezt a csodaszörny nevet gimnazista öcsénknek) sokat ne olvasson, hanem tanulja a leckéjét. A bátyánkra csak egy feladatot bíz mama: ha valami baj lesz, okvetlen sürgönyözd meg, nehogy eltitkolj valamit.

Büszke megilletődöttséggel fogadkozunk, hogy minden rendben lesz, akár két hétig is távol maradhatnak, csak mulassanak jól, miattunk ne aggódjanak.

- Csak bízd rám, mama, - nagylegényeskedik a kis gnú, amin nagyot nevetünk, mert a kis gnú mindig ezt mondja, ha tanulásra figyelmeztetik és csakugyan emberül is végzi dolgát, bár nem igen tudjuk, hogy mikor. - A fő, hogy tudok, - mondogatja önérzettel a kis férfiú.

- Csak bízd jám, - kiáltja lelkesülten Mucika is, ami zajos derűtséget fakaszt az elérzékenyült családban. Kiköti magának, hogy az asztalnál ő ül a mama helyén, a tányérja mellé teszi a főzőkanalat s amelyik »dejek josszalkodik«, megveri a főzőkanállal.

Itt a főzőkanál,

Ha a szó nem használ.

A készülődés napjai tele vannak derűs és érzékeny jelenetekkel. Hol nevetünk, hol könnyezünk. Először esik meg, hogy mama itthagya. Itthagya egy egész hétre! Büszkévé tesz a bizalom, de a szívünket előre hasogatja a válás fájdalma. Amint közeledik a válás órája, alig tudjuk elrejtetni izgalmunkat. Hogy lesz, mint lesz, ha magunk leszünk az urak? Már arra is engedelmet kaptunk, hogy vasárnap délutánra meghívhatjuk legjobb barátnőinket, bátyánk az ő barátjait, akik csupa egyetemi diákok. Vajjon nem vallunk-e szégyent az uzsonnáinkkal? Mi lesz, ha mama valamelyik barátnője betoppan és rajtaér valami ügyetlenségen? Ez lesz csak a szégyen! De mindegy, ahogy lesz, úgy lesz. Éljen a szabadság!

*

Az »öregék« elutaztak. Hiába erőlködtünk: mind a két részen megcsillan a könny a szemekben. Pedig mennyire erőlködtünk, hogy tréfával leplezzük a válás fájdalmát. Előzetes összebeszélés szerint, mind ahányan voltunk, roppant komoly arccal intettük az öregeket, hogy - vigyázzanak magukra.

- Vigyázzatok, nehogy meghűsítek magatokat!
- Ne feledd jól bekötni a nyakadat, édes mamám!
- Vízet ne igyatok, van a táskában narancs elég!
- Nehogy a szelelő-ablakokat éjjelre nyitva felejtsétek!
- Jó, jó, haszontalan gyerekek, csak ti vigyázzatok magatokra, - fenyegetett meg a mama meg a papa s könnyezve, nevetve haladtak le a lépcsőn, miközben mi folyton kiabáltuk utánuk a jó tanácsokat.
- Na, ezek visszaadták neked a kölcsönt, mama, - hallottuk a földszintről felnevetni az apa hangját.

- Pá, mama, pá! Vidázz madadra! - csengett le utoljára Mucika édes hangja, aztán egyszerre eltűntek szemünk elől az öregek. Mire az ablakhoz szaladtunk, már csak a hátát láttuk a kocsinak, amint befordult a szomszéd utcába.

Nini, mi történt velünk. Elmentek a macskák s nem cincognak az egerek. Összegubbaszkodva ültünk le a nappaliban, némán néztünk egymásra. Csak a szemünk beszélt, az pedig könnyel volt tele. Csupán a legkisebbik, Mucika, emelkedett a helyzet magaslatára: ő már behozta a konyháról a főzőkanalat s mindenáron le akarta tenni a mama tányérja mellé. Alig engedte meg, hogy leszedjék az asztalnéműt.

Az egész nap s este azzal telt el, hogy találgattuk: vajjon hol járhatnak most a mamáék? Sőt este, mikor lefeküdtünk, az is eszünkbe ötlött, hogy hátha útközben távíratot kapnak: elmarad az esküvő s ők még ma éjjel visszatérnek. Végre is elnyomott az álom s reggel jött Ágnes, a szakácsné, a rendes mondókájával: itt a mézárós, mit rendeljek holnapra - nagysága? De már a nagyságát elnevette Ágnes, mi azonban roppant komolyan vettük a dolgot s alaposan meghánytuk-vetettük a dolgot Mária nénémel, mit is rendeljünk holnapra.

- Rég nem volt borjú-paprikás! - kiáltott be a szomszéd szobából a bátyánk - az legyen holnapra.

- Ez az én dolgom, - utasította rendre Mária néném.

- Borjú-paprikás, borjú-paprikás! - segített neki a kis gnú.

- Bocsánat, - szólt ünnepélyesen Mária - a mama holnapra vágott húst írt elő.

- Hja, ú-úgy? - gúnyolódott a bátyánk. - Éljen a vágott hús és a szabadság!

- Tudja mit, Ágnes, - mondotta halkan Mária - rendeljen valami egyebet: se borjú-paprikást, se vágott húst. Hadd lássák a fiúk, hogy most mi vagyunk az urak.

- Igenis, - mondotta Ágnes. - Legyen - marha-paprikás.

És lett marha-paprikás. S ettől kezdve felforgattuk az ételrendet. Fenn kellett tartanunk a tekintélyt a fiúk előtt. Közben »lázasan« készülődtünk a nagy uzsonnára. Mentek a meghívók a szélrózsa minden irányába: lányoknak és fiúknak. Megadtuk a módját: minden meghívó elé odarajzoltuk kaligráfikus betűkkel: V. K. Igen, igen, válasz kéretik. És jöttek a válaszok, egyetlenegy se mentette ki magát. Mind jönnek az egércincogós uzsonnára.

Na de most! Mi lesz az uzsonna? Először is tea. Mi lehetne egyéb? Ez a kezdet. Vajas-zsemlye, de sok. Torta, de sokféle. Még pedig itthon készítve. Elé a szakácskönyveket, háztartási jegyzeteket. Ohó! Hát a gesztenyepiré! Mindnyájunk kedvence. Végezetül gyümölcs, de sok, nagyon sok. Mindenből sok, nehogy megszóljanak.

A tortakészítést én vállaltam, a gesztenyepirét Mária. A kis gnú az almákat vállalta magára.

Összeszedte a legszebb batulokat. A mi kertünkben termettek, nem kellett takarékoskodnunk. A bátyánk csinálta a rossz vicceket: ez volt a főszerepe. Mucika meg féltékenyen szorongatta a főzőkanalat, nehogy elvegye tőle valaki. Nem is vettük. Sőt oda is ültettük a mama helyére, hadd elnököljön. Még csak most kezdődött az igazi cincogás. Nemcsak a mi arcunkon, a vendégek arcán is meglátszott, hogy ez a nap nevezetes egy nap. A vendégek nem győzték dicsérni a tortáinkat, a gesztenyepirénket.

A lányok: igazán, kedvesem, ti remekeltetek!

A fiúk: valóban, ezek csupa remek.

- Hát akkor ti is remekeljetek, egyetek.

Ettek is. Csodálatos hirtelenséggel tűntek el a torták s lett nagy derűtség, amikor a kis mama kezéből egyszerre kiesett a főzőkanál, odasomfordált Máriához, rávetette magát s elkezdett sírni keservesen. Általános megrökönyödés az első pillanatban. Mind felugráltunk. Mi baj, édes Mucikám? És egyszerre kitört kicsi szívéből a keserűség: mind felfalják a tojtát! Netem nem majad hónapja! - Aztán elkezdett fenyegetődni: Cat döjjön haza a mama!

Na lett erre nevetés. Ölből ölbe repült a kis mama, csókolták, vigasztalták s a tányérokon még szégyenkező tortamaradékokból gyűjtést rendeztünk: összegyűlt még egy jó nagy halom. Szent volt a béke.

Aztán megszólal a zongora. Hirtelen eltűnt az asztalról minden, egy-kettő összetoltuk, táncra perdültünk s jártuk kivilágos ... este kilenc óráig.

Most pedig egy nappal a nagy cincogás után várjuk az öregek megérkezését. Nagy gondot ad a kiadások összeállítása, de jó az Isten, megsegít erre is. A kis gnú, aki nagy számoló, folyton biztat: csak bízzatok rám. Hát jó: rábizzuk. Lesz, ahogy lesz. A fő, hogy hazajöjjenek az »öregek«. Jertek, jertek, édes mamám, édes apám, kicincogtuk magunkat.

Fehér világ.

Azt hiszem, álmodom: fehér az egész világ. Hegy, völgy, erdő, mező - fehér, mint a patyolat. Fehér virágot nyitnak kertünk fái, fehér szőnyeg borítja kertünk útjait. Oh de szép, oh de csodás ez! Most láttam először a falut - télen. Esztendőök óta biztatott apa: csak nőjjetek, gyerekek, nőjjetek, bírja a legkisebbik is a téli utazást, otthon töltjük szent karácsony ünnepét. Otthon, a mi édes kicsi falunkban, a mi csöndes, meleg fészkünkben. Megszökünk ebből a szörnyű nagy városból, honnét, alig hull le a hó, eltakarítják. Úgy eltakarítják, hogy alig marad egy labdára való.

Már egy héttel megérkezésünk előtt fűteni kezdték a szobákat. Barátságos meleg fogadott, mintha itt lalnánk mindig. A jégvirág nem tud kinyílni ablakainkon. Pedig nem bánnám, ha legalább egy ablakon állandóan virágoznék. Oly szép. Láttam egy kis kunyhó ablakán. Egy virág volt az egész ablak.

- Jaj de szép! - kiáltottam fel önkénytelen.

- Nagyon szép, - mondá édesapám - de a ház lakói aligha örülnek neki. Azt jelenti ez a jégvirág, hogy kevés ott a tüzelőfa.

- Szegények!

Másnap megint arra mentem. Szörnyű hideg volt. Orrom, fülem »madarat fogott«. De a kis ház ablakán mégsem virított a jégvirág. A kéményen vígan gomolygott ki a füst.

- Édes jó apám! - suttogtam magamban - ez a te műved.

»A városi nem élvezi - Falun keresd - mi szép az est.« Ezt én most ide javítom: (bocsáss meg Petőfi szelleme) falun keresd: mi szép a tél. Ez így nem rímel, az bizonyos, de igaz. Rövidek a napok, de ki is használjuk becsületesen, tele marokkal szedjük a tél virágait. Korcsolyázás, szánkázás: ez a mi életünk. Nem mondhatnám, hogy a jégpályánk vetekednék a városligeti jégpályával, de nekünk éppen elég nagy. A falusi gyerekek korcsolya nélkül csuszkálnak, s ugyancsak megbámulnak minket a mi korcsolyáinkkal, melyeken még szíj sincs s mégis oly biztosan szaladunk rajtuk, mintha a talpukhoz volnának forrva, tapadva. Itt, akinek korcsolyája van, az is fakorcsolya, mellyel csak a síkos havon lehet csuszkálni. De ezen aztán úgy szaladnak végig az utcán, mint a sebes szél. Sőt kimennek a falu szélén a magas hegy tetejébe s merev, feszes tartással ereszkednek le a hegy tövébe. Egyik-másik orra bukik, - sebj! Nagy kacagás közt talpra áll, s vígan csusszan lefelé. Aztán újra kezdik. Hatszor is kimásznak a hegy tetejére, hogy szélesebben leszánkázzanak a meredek hegy síkos útján. Felséges élvezet lehet. De kár, hogy én nem merem megpróbálni. Apa azt mondja: neki is ez volt a legfőbb téli mulatsága. Sőt azt mondja Baróthy Ákos is, ki velünk egyszerre jött haza Pestről, a karácsonyi vakációra.

Csudálatos változást látok Ákoson. Mindössze egy fél éve, hogy jogász, s egészen más, mint volt a nyáron. Akkor még alig serkedt a bajusza s folyton tépte és pödörgette - volna, ha lett volna mit. Most már csinos kis bajusza van s mintha nem is tudna róla. Az ízlése is sokat finomodott. Látszik, hogy ád a csinosságra, de nem csinál majmot magából. Ennek az előnyös változásnak tulajdoníthatja, hogy szívesen korcsolyázom vele s bizalommal ülök fel a szánra, ha ő hajtja a lovakat. Mondhatom, ha olyan fényes sikerrel teszi le az első alapvizsgát, mint amilyen ügyesen hajtja a felcsengőzött sárkányokat, még büszkesége lesz Ákos a mi kis falunknak. De még a vidéknek is. Talán az országnak is. Nem is állhattam meg, hogy meg ne jegyezzem:

- Tudja-e, Ákos, hogy maga előnyösen megváltozott.

- Ha megváltoztam, - mondá ő s láthatóan elpirult - ezt magának köszönhetem, Zsuzsika.

De már erre én pirultam el. Szerencse, hogy amúgy is majd kicsattant arcom a csípős hidegtől.

- Nekem köszönheti? - kérdeztem én csodálkozva.

- Magának, Zsuzsika, magának. Tudom, hogy sokszor kinevetett magában (ó, nem a szemembe!) idétlen gavallérkodásomért s ez nekem oly rosszul esett. De akkor még gyermek voltam. Ma már nem vagyok az.

Kezet nyújtottam Ákosnak.

- Legyünk jó barátok.

E pillanatban csakugyan úgy tetszett nekem, mintha Ákos már férfi volna, valódi férfi. S ha csakugyan részem volna a változásában, büszke vagyok rá - magamban. S úgy tetszik nekem, hogy azóta még erősebb kézzel tartja a gyeplőt, nem félek, hogy beborulunk az árokba, mint szegény apámékkal megesett. Persze, mert nem apa, hanem az az ügyetlen kocsis hajtott. De, szerencsére, semmi baj sem esett. Tele volt hóval az árok. A puha hóba szinte nyakig süppedtek a nehéz bundákban s csupa mulatság volt, amint onnét kivergődtek. Apa szidta a kocsist, mint a bokrot, de Mária néném tapsolt: jaj de pompás, jaj de jó! Ne haragudj, édes apa. Olyan jól esett megfürödni a hóban. - Erre a kocsis is nekibátorodott s azt mondta:

- Ne haragudjék, instálom, nem is szánkázás a szánkázás felborulás nélkül.

- Hallja Ákos, mit mond a kocsis?

- Igaza van, - mondotta Ákos.

S alig mentünk egy puskalövésnyire, egy kanyarodónál felborult a mi szánkónk is. Fel ám, mert Ákos úgy akarta. Láttam, amint egy kissé megcsöndesíti a lovakat, alig észrevehetően félrerántja a gyeplőt, a Fecske félreugrik, de már abban a pillanatban állott is, mintha oda-cövekelték volna. A szánkó meg felborult. De mire felborult, a gyeplő már a kocsis kezében volt, Ákos meg ott termett mellettem, két erős karjával felkapott, kitett az út szélére, levergette rólam a havat. Aztán hirtelen talpra állította a szánt s kicsi hugommal együtt visszavetett az ülésbe. Azzal, mint aki jól végezte a dolgát, felpattant a bakra, közéje csördített a sárkányoknak s repült tovább a szán vidám csilingelés s még vidámabb nevetés közt.

Mily édes érzés szánkázás után a barátságos meleg szoba! Kikászolódnak a bundából s körülálljuk a kandallót, melyben vígan pattognak, lángolnak a nagy hasáb fák. Az egész napnak nincs egyéb élménye a felborulással végződött szánkázásnál s ez éppen elég, hogy derűvel, vidámsággal töltse meg a lelkünket.

De közben készülünk szent karácsony ünnepére s jóleső izgalom szállja meg egész valónkat: milyen is a falusi karácsony este. A fenyvesből már behoztuk a karcsú magas fenyőfát, melyhez hasonlatos szépet én Pesten nem láttam. Felállítják a tágas ebédlő közepén, s esténként együtt cicomázzuk, díszítjük. Ákos fent ül a létra tetején, ő díszíti a felső ágakat. Aztán Máriának kitűnő ötlete támad: szemben az ebédlő ablakával van egy növendék fenyőfa, díszítsük fel ezt is, rakjuk tele gyertyácskákkal, hadd lobogjon valóságos eleven karácsonyfa Isten szabad ege alatt is. Az ötletet apa is helyesli, mama is, de apa itt maga vigyáz a gyertyák elhelyezésére, nehogy valamelyik ág meggyulladjon. A szép tervnek kedvez az idő is. Szellő se lebben. S mikor leszáll az est, a csillagok felragyognak és lemosolyog a hold is a fehér világra: egyszerre két fán gyulladnak ki a csillagok s egyszerre ezer meg ezer lobogó gyertyácskát látunk a tükörablakon át megsokasodott karácsonyfákon.

Ezért a gyönyörű képért egymagáért érdemes lett volna lejönnünk. Megilletődve álljuk körül a karácsonyfát s halkan utána mondjuk kicsi hugomnak az imádságot: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben. De az imádság után egyszerre zajossá lesz az eddig csendes ház. Mind jól

tudjuk, a kis hugom kivételével, hogy nem Jézuska hozta a sok szép ajándékot, mi a fa tövében hever, s mégis mélyebb hatást tesznek szívünkre, mint közönségesen. Az Isten fiának szeretetét látjuk lobogni édes szüleink arcán, szemében. Ez a szeretet kormányozta szívüket, mikor ide hoztak, hogy örömüket nagyobbra növeljék, teljessé tegyék. Lám, lám, Ákosnak is, ki még a nyáron minden egyszerű öröme kicsinylően mosolygott, könny csillog a szemében. Őneki is hozott a Jézuska valamit. Mária nénémme egy leckekönyvet hevenyészünk, abba találomra beleírtuk tíz tanár nevét, tíz tantárgyat, s mindenik után odaírtuk: kitűnően kollokvált. Nagyon szorgalmas!

Ákos nagyon örült a meglepetésnek s mosolyogva mondta:

- Na lám, hogy eltalálták! Ha véletlenül nálam volna a leckekönyvem, bebizonyíthatnám, hogy nem vagyok ám rossz diák.

- S csakugyan nincs nálad véletlenül? - ingerkedett az apa.

- Igazán nincs, de holnap elhozom! El merem hozni.

De hallga, csönd. Gyermekhangok éneke csendül meg az ablak alatt. Jól ki lehet venni minden szót, s mi hallgatjuk csöndben, áhitatosan:

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztrok,
Kik Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok.

Aztán nyílik az ajtó, belépnek a gyermekek: fiúk és leánykák. A vezérük megáldja az ünnepet ékes rigmusokban. Egy kis tarisznyácska mindenik nyakában. Teszünk beléjük kalácsot, diót, mogyorót, almát. Apa ad nekik egypár krajcárkát is, hadd vegyenek majd palavesszőt, pennát. Vajjon azt vesznek-e?

Az éjfél együtt talál az ebédlőben. Megkondul a harangszó. Ércnyelve ujjongva hirdeti a csöndes éjszakában a világ Megváltójának születését. Mi más most a harang szava, mint máskor! Mind azt mondja: alleluja, alleluja!

Önkénytelen rebegjük utána mind: alleluja, alleluja!

A husvéti vakáció.

Tele van a lelkem a husvéti vakáció kedves emlékeivel. Az édes apa megint nagy örömet szerzett nekünk: falura hozott, itt töltöttük husvét ünnepét. Indulóban vagyunk vissza Budapestre, de én előveszem naplómat s beleírom mind azt a gyönyörűséget, amit a lelkem élvezett e néhány nap alatt. Felséges szép volt karácsony ünnepe falun: a fehér világ új volt nekem, nem győztem csodálni szépségeit. De hiába, a tavasz mégis csak tavasz.

A nagyvárosban nem látjuk az igazi tavaszt: elfödik szemünk előtt a nagy bérpaloták. Hiába kék az ég, alig látunk belőle egy darabkát. Hiába bontják rügyeiket a fák, nyílnak a virágok, amit látunk, több szomorúságot okoz szívünknek, mint örömet. Ezek a rideg falak közé zárt fák és virágok a fogságot juttatják eszünkbe. Teljes pompájában csak falun, a szabad természet ölén tárul eléink a tavasz. Itt látjuk valósággal a természet feltámadását. A tölgy, a bükkfa ágain még ott szomorkodnak a tavalyi levelek, de alattuk már duzzadoz, fakadoz az új rügy s egyszerre csak szemünk láttára, friss zöld levelecske szorítja le helyéről a tavalyi szürkebarnás levelet. Ma még hasadoznak a rügyecskék az »aranyeső« bokron s holnap már arany-sárga virágba borul az egész.

A kikeleti hóvirág, a kikelet első virága, már rég le is hervadott, (kora szülöttje a kikeletnek, oh de rövid a te életed!) de ím itt van helyette az ibolya: színes kék foltocskákkal elevenítve a puha pázsit zöldjének egyszínűségét. A barack már elvirágozott, de ím virágba borulnak a többi fák: a szilva, a körte, az alma, mind, ami korán érő gyümölcsöt terem, csak a téli gyümölcsfák késlekednek még: most hasadoznak virágrügyeik. Jól van ez így. Ha egyszerre nyílnék minden fa, minden bokor, minden virág, mi maradna a nyárnak? Mily sívár lenne a nyár virágillat nélkül!

A természet bölcsen osztotta be a virágok nyílásának idejét. S mily bölcsen van elrendezve, hogy a forró meleg nyarat megelőzi az enyhe napsugaras tavasz. S mily kedves találkozás, hogy a természet feltámadásával egy időre esik Jézus feltámadásának felséges szép ünnepe! A természet levetette téli ruháját, levetették az emberek is a bundát.

Vidám arccal, kedves hetykeséggel járnak-kelnek a falusi legényecskék tavaszi, édesanyjuk szötte-fonta ruhájukban. A virágvasárnapon vásáron új kalapot kaptak mind. A nehéz báránybőrsapka nem nyomja fejüket: szinte látszik fejük tartásán a megkönnyebbülés, pedig a kalapjuk ugyancsak meg van rakva virággal. Piros szegfű, »sárig viloja«: ezek mind a házban teleltek, de közéjük vegyülnek a tavasz szabadban nyílt virágai is.

Az öregek is mind ünneplő ruhában: úgy mendegélnek a templomba áhítatos arccal, meghallgatni tiszteletes uram prédikációját Isten fiának csudálatos, dicsőséges feltámadásáról. »Hol van, Halál, a te diadalmad? Hol van, koporsó, a te fullánkod?« Amikor tiszteletes úr szózatot ajkán fölcsendülnek a diadalmas kérdések, mind, akik halljuk, hisszük is erős hittel, hogy Isten fia diadalmaskodott a halálon, miként diadalmaskodott a tavasz a télen.

Érzem valósággal, hogy lelkemet megtermékenyíti, szívemet felüdíti a feltámadás ünnepe. Másnak érzem magamat, mint tegnap valék. Nem félek a haláltól, erősebb a lelkem: megerősít a hitet az örök életben. Jöhetnek szomorú napok: a hit az örök életben, a jóknak elmaradhatatlan jutalmában, új erőt ad nekem, szárnyat ad a lelkemnek.

Nem, nem ismerek magamra. Vajjon én vagyok a pajzánnak ismert Zsuzsika? Apának is feltűnt husvét vasárnapján, hogy más vagyok, mint rendesen. Komolyan, elmélázva, »gondolatokba merülve« járok-kelek a kertben. Mi történt velem? Nem történt egyéb: mély hatást tett rám a szentbeszéd. Meghatott az egyszerű falusi nép ájtatossága. Komoly vagyok, de való-

jában jobbkedvű, mint ezelőtt: hitem erősödött, vallásos érzésem tisztább lett, mélyebb lett. Oh, azért maradt bennem elég a régi Zsuzsikából. Eltitkolhatatlan izgalommal vártam husvét hétfőjének reggelét.

Apa sokat beszélt már nekem a kántáló falusi fiúkról, kik kettesével-hármasával járkák be a falut, beállítanak minden jóra való házhoz, ahol piros tojást remélhetnek. Elhadarnak egy-egy rigmust, megöntözik a ház leányát s egypár piros tojással továbbállítanak. A leányok már husvét szombatján festik a tojást, pirosra, zöldre, kékre. De legtöbb a piros. Az ügyesebbek még képeket is karcolnak a tojásra. Kis házikót, amelynek tetején gólya fészkel, vagy cifra virágos kaput, melyen két galamb turbékol. És karcolnak ékesnél ékeesebb virágokat: tulipánt, rózsát, szegfűt. Az csak a boldog legény, ki ilyen szépen kipingált tojást kap. Dehogyan törné fel! Megtartja emlékének.

- Úgy szeretném, ha hozzánk is eljönnének a kántáló fiúk, - mondtam az apának. - Vajon elmernek-e jönni?!

- Miért ne mernének? - monda az apa. - De van-e piros tojás?

Biz az nem volt, de lett hamarosan. Mária nénémmel nekigyürkőztünk s festettünk egy nagy kosárra valót. Könnyen megy: a piros festékes forró meleg vízbe beleeregettük egyenként a fehér tojásokat s pár perc múlva szép pirosan kerültek ki. És karcolánk rájuk szebbnél-szebb figurákat. Mi kár, hogy nem látta Hollós tanár úr, aki oly keveset tart az én rajztudományomról: tudom, elámult volna művészetemen.

Későn feküdtünk le s korán keltünk. Mert a falusi fiúk nem dél felé jönnek, mint a városi úrfiak. Ki-kifutottunk a verandára s úgy lestük: jön-e már az első csapat. Na, végre! Jött három fiú, mind a háromnak pálca a kezében, bokréta kalap a fején s tarisznya a nyakában. Lehetek tíz-tizenkét évesek. Beszaladtunk a házba, összecsisztítottuk az egész családot, úgy vártuk a belépést. Kopogtattak illendően, a szabad!-ra benyitottak, jó reggelt kívántak, aztán szépen sorba állottak s kezdé az első, amint következik:

Kedves bátyámuram, ez ház családfője,
Kedves nénémasszony, ennek kedves nője,
Szomorú nap vala ezelőtt harmad nap:
Nagy kínok közt halt meg a legnagyobb főpap.
De már kiszabadult az halálfogásból,
Feltámadott s kijött az gyászkoporsóból.
Egy kedves kis lánykát ide szalasztottunk,
Aki nekünk mi mindig a nyomába voltunk,
Nyájasan akarunk mi ő vele bánni,
Őtet egy pár tojás meg fogja váltani.
Mégpedig pirosan meg légyen az festve,
Úgy a vízöntéstől meg is léssen mentve.

Elmondván a rigmust, nagyot nyelt utána Boda Dénes (ez a fiú neve), mi pedig meghallgattuk nagy komolysággal: apa, a »kedves bátyámuram«, mama, a »kedves nénémasszony«, csak azt nem tudtuk, melyik az »egy kedves kis leányka«, akit ide szalasztottak: Mária-e vagy én? De nem sok időnk volt a találgatásra, mert következett Péter András, aki még össze is ütötte a bokáját s nagyot nyelvé, kezdé:

Ez háznak kis kertjében
Van egy rózsatő,
Rózsás kertben növelje
A jó Teremtő.

Vizet öntök a tövére,
Szálljon áldás a fejére!
Az Istentől azt kérem,
Piros tojás a bérem.

Na lám, ez úgy látszik nem engedi el az öntözést, mint Boda Déneske, sőt piros tojást is kér ennek fejében. Lássuk csak, mit akar a harmadik, kinek neve Vajna Jóska. Valósággal ragyog az arca, szeme, amint szavalja:

Gyönyörű a tavasz, mosolyog az élet,
Áldásokat mutat az arany kikelet.
Feltámadott Jézus, mondják az írások,
Vízöntő hétfőre buzognak források.

Mi is ide jöttünk éfiú kedvünkbe,
Hogy harmatot öntsünk két szép nevendékre.
Mert ha meg nem öntjük két szép nevendéket,
Nem virágzik nekünk jövőre szépet.

Abban a pillanatban, hogy Vajna Jóska is elmondá az ő rigmusát, perdült be a konyha felől egy negyedik fiú, aki, mint később kiderült, ehhez a csoporthoz tartozott, de külön sompolygott be a házba, s míg a többiek elszavalták verseiket, ő vizet szerzett a konyhán. Egy csuporcskával perdült közénk, elég ügyesen öntött ránk egy kevés vizet, utána a többi fiú. Ez igen kedves jelenet volt s mi nem is valánk hálátlanok: egy-egy pár piros tojás lett a bére mind a négy fiúnak. De kaptak pénzt is apától, hogy nekem lediktálták ezt a három rigmust.

És jöttek egész délelőtt a fiúk s eljött délfelé - Baróthy Ákos is. Persze, hogy az ő nyakában nem volt tarisznya, de volt a kezében egy pici üvegecske. Hiába jöttünk falura, a szagosvizet nem kerülhettük el. De megbüntettük Ákost ezért azzal, hogy neki is el kellett mondani egy rigmust: addig nem kap sem tojást, sem virágot.

- Rigmust? - mondá Ákos - oh, az a legkevesebb. Még most is emlékszem egyre gyermekkoromból.

- Halljuk, halljuk!

Ákos állásba vágta magát, nagyot nyelt s kezdé:

Gyönyörű a tavasz, mosolyog az élet...

- Elég, elég! - kiáltottuk egyszerre - százszor hallottuk ma.

De ő nem könyörült, elmondotta végig.

Mi pedig adtunk neki két piros tojást. Mind a kettőn »művészi« kép. Az egyik az egyetem épületét akarta ábrázolni, amint szalad el tőle egy diák. Ez a diák, természetesen, Ákos volt. A másik egy nagyszakállú professzor bácsit akart ábrázolni. Asztalnál ül s szembe vele egy búsképű diák. Persze, ez is Ákos volt. Vagy legalább ő akart lenni.

... Holnap vége a husvétii vakációnak. Édes falum, Isten veled.

Szénaillat.

Egész nap tudnék bolyongani a réten, mely most a legszebb, a legillatosabb. Hiába az emberek minden ügyeskedése, a rét viráglepléhez hasonlatos szőnyeget nem tudnak alkotni. Kelhet-e Istennel versenyre a gyarló ember? A színeknek ezer meg ezerféle árnyalatát, melyeknek neve sincs, ki tudná utánozni? Nagy darab síkságokon uralkodik az »arannyal versengő virág« csudasárga színe, de ezt a színt száz meg száz másfajta virág színe enyhíti s a kép, mit az egész síkság tár eléd, maga a káprázatos pompa. Szinte félve tépek le néhány szál virágot, nehogy a felséges kép teljességét megzavarjam, de hiú aggodás ez: hát ha egy kocsira való virágot letépnék, észre lehetne-e venni a hiányát? De ím jönnek a kaszás emberek, kaszájukkal beleállanak a virágerdőbe s egymás után dőlnek a rendek. Ahol reggel még gyönyörű virágszőnyegtől káprázott a szemed, ittasult meg a lelked, estére lankadtan, fonnyadtan hevernek a virágok ezrei.

Szívembe nyilallik ez a szomorú látvány. Mintha ifjú leányt látnék elhervadni lassan, épp akkor, mikor legszebb, legbájosabb volt, amikor legjobban örült az életnek. Miért nem engedik, hogy viruljon el a természet rendje szerint, élne le az életet teljesen, ne kellene attól megválnia erőszakosan? Mondottam is édesapának: hát nem várhatnának a kaszálással, legalább addig, míg valamennyi virág elhervadt? Édesapa mosolyogva hallgatta az én zsörtölődésemet. Azt mondta: neked, a leánynak, igazad van. De a gazdák nem igazodhatnak a fiatal leányok érzései szerint. Mikor a rét virágai javában nyílnak, akkor készül a legpompásabb széna. Nem érzed a fonnyadó füvek, virágok illatát? Szinte bódító. Ehhez fogható illatot emberi ész nem képes gyártani. Most van fűben, virágban az igazi éltető, tápláló erő s fűnek, virágnak itt a réten az a rendeltetése, hogy szénává legyen. Ez az állatok mindennapi kenyere. Ettől ad tejet a te tehénkéd, ettől nő a te bocikád, ettől üget oly jókedvűen a Büszke meg a Szellő, amiben te, ha jól vettem észre, nagy gyönyörűségedet leled.

Erre szavam nem lehetett, de azért mégsem tudtam elrejteni szívem fájdalmát. Hát annyi szépnek, annyi gyönyörűségnek kell áldozatul esni, hogy embernek, állatnak meg legyen a mindennapija? Oly nehéz beletörődni ebbe a gondolatba!

Látván a lekaszált rétet, azt hiszed első pillanatban, vége most minden gyönyörűségnek, mit a rét adhatott. Nincs vége, nincs! Van-e szó, mely kifejezze a szénaillat finomságát? Írókról, kik művészileg tudják leírni a falu, a rét, az erdő szépségeit, megeleveníteni a természet rejtegetett bájait, azt szokták mondani legnagyobb dícséretképen: írásaikon érzik a szénaillat. Valóban, ennél nagyobb dícséret írók alig érhet, az én ítéletem szerint. Minden virágnak megvan a maga külön illata, némelyiké túlerős, elviselhetetlen, van émelyítő illatú is; ám a szénaillat ezerféle illatnak a keveréke s ez az ezerféle illat valami kimondhatatlan, tollal leírhatatlan finomságot teremt, melyet utánozni lehet, de ennek igaz mását adni: lehetetlenség.

Ah, édes jó Istenem, áldalak, hogy itt lehetek újra a természet kebelén s tele tüdővel szívhatom a szénaillatot! Megállok a rét közepén s szemem áttéved a búzadűlőre: tengerként hullámszik a búza- meg a rozsvetés. A rozs már el is virágzott, a kalászbán zsendül a mag, a búza is kihányta fejét s mintha útra keltek volna mind, hajladozva, bólingatva mendegélnek a csöndes szélben. Amint egymásra símulnak, hajtogatják előbbre magukat, úgy tetszik, mintha csakugyan mennének, néha mintha meg is futamodnának. Pedig állanak egy helyben s tehetetlenül várják a pillanatot, mikor kaszával, sarlóval levágják, mert hát bármily szépek a szemnek, önékülök csakugyan nincs mindennapi kenyér.

Emlékszem, tavaly itt falun nagyon szomorú volt az emberek arca. Eső nem esett, a nap rekkenő hevétől lesült, lefőtt mindenféle növény. Mi lesz velünk a télen? Ez a kérdés volt

írva az arcokra. A közelgő nagy nyomorúságról, éhségről beszélgettek az emberek, kik talán sohasem imádkoztak annyit, mint tavaly nyáron s mindig és mindig egy volt az imádság: oh, Uram, adj esőt! Könyörülj mirajtunk! Viszont hallottam egy fürdőn, hová egy napon kirándultunk, hogy a nagyvárosi asszonyok s leányok nem győzték eléggé magasztalni a pompás, a felséges időt. Bánták is ők, lesz-e búza, kukorica, széna, sarjú s más egyéb. A fő, hogy drága ruháikat mutogathatták a sétatutakon. De ezek közül az asszonyok közül néhányat volt alkalmam látni s hallani a télen: ki nem fogtak a panaszból a szörnyű drágaság miatt.

- Lehetetlen megélni, ha még így tart tovább a drágaság! - keseregtek a télen, meg a tavaszon s bár - hál' Istennek - egy sem halt meg közülök éhen, annyit tudok, hogy az idén sokan lemondtak a fürdőzésről, mert - »be kell hozni« a téli drágaságot.

Mondhatom, a tavalyi nyár jó iskola volt nekem is. Megtanultam, hogy nem szabad közömbösnek, részvétlenné lenni a falusi emberek panaszkodásai iránt s az már bizonyos előttem, hogy ha nekik nem terem búzájuk, nemcsak ők szenvednek, de azok is, akik nem termelnek búzát. Mit ér a sok pénz, ha nem lehet rajta kenyeret venni, mert nincs? Vagy oly drága, hogy milliomos legyen, aki elbírja?

Ezt fejtegettem ma a mi társaságunkban, mely szerencsésen összeverődött megint, az iskolai év vége után. Baróthy Ákos - ki most esett át szerencsésen a második alapvizsgán - nem is állhatta meg, hogy meg ne jegyezze:

- Zsuzsika, maga valóságos nemzetgazda; remélem, majd maga is járni fog az egyetemre. Előre is biztosíthatom, hogy maga kitüntetéssel tenné le a vizsgát.

Mondtam én:

- Kedves Ákos, az egyetemre nem fogok járni, mert nem tudnám elviselni, ha véletlenül megszégyeníteném a fiúkat.

- Hogy-hogy?

- Úgy, kedves Ákos, hogy maguk általában tehetségesebbek, mint mi leányok, de éppen ezért maguk rendszerint csak a vizsga előtt, az utolsó egy-két hónapban dűlnek a tanulásnak, mi meg tanulunk egész esztendőn át s persze megesik gyakran, hogy a leányok kitüntetéssel vizsgáznak, maguk meg... hogy is szokták mondani?

- Átesünk, Zsuzsika, átesünk.

- Igen, átesnek.

Ákos kérőleg nézett rám, a tekintetében benne volt a kérés:

- Irgalom, Zsuzsika. Ha így kezdjük a nyarat, milyen lesz a folytatás?

Önkénytelenül elmosolyodtam s mondtam megfelelő hangsúlyozással:

- Jól van, ne bántsuk egymást, hisz oly kevesen vagyunk...

- Hogy az apagyilkosoknak is - vette át a szót Ákos - meg kellene bocsátani, mondta a »legnagyobb magyar«.

A nap éppen leszállóban volt, az égen egy felhőfoszlányocská sem mutatkozott. A munkások készülődtek hazafelé s mi gondtalan ifjúság is, lassan elindultunk, át a lekaszált réten, mely tele volt apró boglyácskákkal. A fiúk versenyugrást rendeztek: sorba ugrottak át a boglyácskákon, mi leányok meg andalogva mendegéltünk, bódultan a szénaillattól. Elgondoltam magamban: lám, a különbség a fiú s a leány között. Ők itt is virtuskodnak, vetélkednek, nem fogja el egész valóságukat az alkonyat bája, fenségessége, talán tudomásul sem veszik a

szénaillatot, mi meg némán, megilletődve járunk a letarolt réten, mely így is oly végtelen gyönyörűséggel táplálja lelkünket.

Oh természet, ó dicső természet,
Mely nyelv merne versenyezni véled!

Már bent vagyunk a faluban, de velünk száll a szénaillat, bágyadtnak, fáradtnak érezzük magunkat, bár alig jártunk, inkább csak álldogáltunk. Jönnek hangos kolompolással a tehenek is a legelőről, jön az enyém is, hatalmas bú-ú-val jelezve érkezését.

- Ne busulj, kicsi tehénkém. Azt a sok szép virágot lekaszálták, mostanában nem kötök bokrétát a réten, de lesz neked szénád, pompás, illatos szénád, te meg adsz tejecskét, mivelhogy ez így volt mindig, mióta áll a világ s így is lesz, úgyebár?

De ezt már csak úgy magamban mondtam, bölcselkedésemet senki sem hallotta, Ákos úr sem. Nem, nem. Ne bántsuk egymást!

A Cenk tetején.

Tegnap nagy napom volt: fönt voltam a sziklafejű Cenk tetején, a honszerző Árpád emléke mellett. Kocsin és vasúton két órányira van a mi kicsi falunktól Brassó, mely fölött büszkén emelkedik a fehebúbjái erdőborította Cenk (a búbja kopaszon maradt, csupa szikla) - ide vitt az édesapa engem. Nemcsak engem, az egész családot. És velünk tartott egy jó nagy társaság: lányok és fiúk. Azt mondta apa:

- Csak menjünk mennél többen, vigyünk egy kis magyar levegőt Brassóba, - ráfér.

Az Olt mentén prüszkölt velünk a vasút végig s túlhan ránk mosolygott néhány székely falu, köztük Nagyajta, ahol a székely népdalok híres gyűjtője, Kriza János, a költői lelkű unitárius püspök született. Ez a vidék, melynek Erdővidék a neve, s mely külön kis ország Székelyországban, több jeles íróembert adott a hazának.

Nagyajtán született Cserey Mihály, a kuruc-labanc világ kedvesen csevegő krónikása s itt a vasút mentén, Apáca község adta hazánknak Apácai Cseri Jánost, a nagy tudóst. Ennek a vidéknek szülötte Benkő József, Erdély történetének írója, a virágok jó barátja, ki a középajtai parókia kertjében sok száz különféle növényt tenyésztett, aminek idegen országba is híre ment. Egyébként egyszerű kálvinista pap volt Benkő. S nekünk, ifjúságnak kedves írók: Gaal Mózes, szintén Erdővidék szülötte. Még áll a szülőháza Baróton. Kicsiny, fазsindelyes fedelű, roskatag ház: innét kelt szárnyra annyi szép történet írója.

- Íme, milyen magyar világ köröskörül, - mondja édesapám. - Hány jeles magyar író nevelt ez a kicsi föld s egy futamodásnyira innét a völgy összeszorul, magas hegyek közé ékelődve, szinte rideg elzárkózottságban áll századok óta Brassó, melynek népe tudomást sem vesz arról, ami közelében történik. Magyar, szász, oláh összekeveredve s voltaképen mégis külön világot él itten. A vagy a szászok kezében, a magyarnak a hivatalok s az iskolák maradtak. Székely iparossal, székely cseléddel tele a város, ezeknek s az állami tisztviselőknek ajkáról hallasz csak magyar szót, az úri nép zöme szász és oláh. Csak muszájból beszél magyarul s az iskolán kívül magyar könyvet nem vesz a kezébe.

Így beszélt az apám, s én csudálkozva hallgattam szavait. Hát más nem találja oly szépnek a magyar nyelvet? Hát lehetnek e haza földjén emberek, akik nem olvassák Jókait, Petőfit, Aranyt, kikeről a nagy művelt világ is elismeréssel beszél?

Ez a dolog megrontotta kedvemet. Nem találtam oly szépnek Brassót, mint amilyen valójában. Mert ennek a városnak a fekvése ritka szép. Hatalmas hegyek védik három oldalról s a völgykatlanba szorult város lassanként kimászott a hegyek oldalába: csinos villák s apró házak kandikálnak ki a hegyoldalak fái közül. A házak nagy része német módi régi ház, igen érdekesek, s fönt a Cenkről nézve az egész várost, igazán pompás kép tárul elénk. Az ódon, nagy terjedelmű luteránus templom, a régi városháza s a német izlésű házak nagy tömege tarkítva az újabkori, a budapestiekre emlékeztető palotákkal, melyeknek nagy része állami épület - oly képet ad együtt, melytől nehezen válik meg a szem.

A szászok rend- és tisztaságszeretete példás. Ezt szívesen ismerem el. Pompás kígyózó utak vezetnek fel a Cenktetőre s a bükk, gyertyán, juhar és fenyőfák oly sűrűn borítják a hegyóriás oldalát, hogy a nap csak elvétve kandikál be a fák ágai közt. Ám azért alaposan beleizzadtunk, míg felértünk a tetőre, jóllehet minduntalan padok kínálkoztak: pihenjünk.

Teljes egy óra a hegy aljától a hegy tetejéig, de több órát is megérdemelne a látvány, mely innét elénk terült. Közvetlen előttünk Brassó s vidéke, a Barcaság buja síksága; ide látszik Háromszék, ágyúöntő Gábor Áron szép hazája; alattunk terül el a hét csángó falu, melyből

négy falu egy tömegben fekszik, három: Tatrang, Zajzon, Pürkerec külön. De egy a neve a hétnek: Hétfalu. Népe csupa csángó magyar.

E faluk egyikéből: Zajzonból való Zajzoni Rab István, kinek most hallottam a nevét először. Szépreményű fiatal költő volt s a szabadságharc leveretése után börtönbe került. A börtön levegője megemésztette egészségét s mikor kiszabadult; hazament meghalni. A hatvanas években sírját meglátogatta Orbán Balázs, a Székelyföld című nagy munka írója, aztán fölkereste a költő édesapját, a szegény öreg csángót. Kérdezte Orbán: miféle betegségben halt meg a fia?

- Megölte a német... - felelt az apa dacos keserűséggel.

Ha szárnyam volna, egy-két lebbenéssel átröpülhetnék Oláhországba, oly közel vannak ide a határhegyek. Csupa hegy és hegyóriás ágaskodik hosszában, délkeleti irányban: itt a haza, az édes anyaföld határa. Ezt hirdeti magas oszlop tetején a honszerző Árpád fenséges alakja is. Épp most vették körül az emlékoszlopot rácsos kerítéssel, hogy ne firkálhassák tele. Mert bizony itt sokan megfordulnak s nem mindenki a Szózat meg a Himnusz sorait írja föl. Írtak ide sok mindent, ami más országban elképzelhetetlen. Gyalázni azt, aki e földet megszerezte, nemcsak nekünk magyaroknak, de minden itt lakó népnek! És akadt valaki (katona volt), ki rálőtt Árpád alakjára s a golyó megrongálta a pajzsot! Vajjon ki lehetett? Magyar fiú nem volt, az bizonyos.

Mikor kiértünk a Cenktetőre, az emlékoszlop környéke tele volt kirándulókkal. Volt egy sereg leányka is: egy szász leányiskola növendékei. Úgy látszik, épp az nap volt a vizsgájuk. Magyar szót egyetlent sem lehetett hallani. Mind németül beszéltek. Baróthy Ákos, ki velünk volt, meg is jegyezte: lássa, Zsuzsika, milyen csöppek s ezek már mind beszélnek németül.

- Mintha már hallottam volna ezt az élcet, Ákos, - mondtam én. - De helyrehozhatja azzal, ha a fiúkat ráveszi, hogy énekeljék el a Szózatot meg a Himnuszt.

- No, ennél semmi sem könnyebb, - mondotta Ákos - de maguk is énekeljenek ám.

- Csak bízza ránk.

Egy pillanatra az oszlop elé állottunk s felzendült a Szózat. A szász leánykák meglepődve néztek össze s igazgatójuk önkénytelen levette a kalapját. És megtörtént a nagy csoda: néhány szász leányka mellénk sompolygott s velünk énekeltek a Szózatot, utána a Himnuszt. Ezzel megkötődött köztünk a barátság. Kitűnt, hogy elég jól beszélnek magyarul. Nem az iskolában szerezték a tudományukat, hanem otthon, a székely cselédleányoktól. A fő, hogy megértettük egymást.

Egy kékszemű, szöszkehajú leánykával össze is melegedtem, miután többször biztosított arról, hogy ő »nadjon, de nadjon szereti a madjarokat«.

- No akkor én is nadjon, de nadjon szeretlek téged, - mondtam én s megöleltem, megcsókoltam a kis Lizettet.

Most már szinte rosszul esett elbúcsúznom a Cenktől. De alkonyodott, a nap lebukott a hegyek mögé s mi szinte rohanvást jöttünk le a városba, melynek főterén akkor már javában csinnadrattázott a katonabanda. Úri és köznép gomolygott, álldogált a katonabanda körül: élvezte az ingyen muzsikát, mely hozzá jó is volt, bár magyar nóta nem vala benne. Legalább addig nem, amíg mi hallgathattuk.

De az én fülemben, mikor a vonatra szálltunk s búcsút intettünk Brassónak, nem is a katonabanda csinnadrattája csengett, hanem a kékszemű, szöszkefejű Lizette lelkes szava:

- Nadjon, de nadjon szeretem a madjart. Isten áldjon meg, édes Lizette!

Rittyeg a búza.

(Levél)

Tudod-e, édes Margitom, mi az, hogy: rittyeg a búza? Ugyan, honnét tudnád, te nagyvárosi leány! Az aranykalászos búza szára aratáskor rittyeg, pattog, mint a nyitott kandallóban a szikra, vagy mint a játékpuska, ha elsütik. Nem valamennyi búzaszár rittyeg, csak elvétve egy-egy. Hát azt tudod-e, mit jelent az a rittyegés? Azt jelenti, hogy az arató lányok közül valamelyik hamarosan férjhez megy.

Afféle kedves népbabona ez, most hallottam először, hogy kint voltam az aratók között. Egyszerre csak ritty, patt! Sejtelmem sem volt, mi rittyeghet, pattoghat. De hamar felvilágosított egy asszony. Elkiáltotta magát:

- Rittyeg a búza, lakodalom lesz!

Mind föllállottak az arató asszonyok, leányok, legények, egy pillanatra félbehagyták az aratást (már írtam egyszer neked, hogy itt nálunk sarlóval aratnak), körülnéztek s mintegy vezényszóra rátűzött a tekintetük egy leányra meg egy legényre. Egymás mellett arattak ezek, ők is szétnéztek hirtelen az aratónépen, de abban a pillanatban le is kapták a fejüket, nagy buzgón folytatták az aratást. Nagy buzgón és fülig pirulva. Az aratók hangosan nevettek s a fiatal pár még jobban lehajolt. Világ minden kincseért sem mertek volna föltekinteni.

- Ugyan, mit szégyellitek magatokat, - vetette fel a szót Veres Andrásné. - Hiszen mátkások vagytok, ki is vagytok már hirdetve, van-e ezen szégyellni való?

- Nincs bizony, - tódította Rigóné, egy kicsi punktum asszony. - Bezzeg én nem szégyeltem a mátkaságomat. Sohasem volt olyan jó dolgom világéletemben. Csak azután ismertem meg a nyomorúságot. Hej, jól mondja a nóta:

Kukorica, édes málé,
Nincs szebb élet, mint a lányé.

A legény, kinek neve Virág János, most már felegyenesedett. Szólania kellett valamit, ha azt nem akarta, hogy egész nap őket tárgyalják.

- Hát én nem is szégyellem a mátkaságomat. Márta sem szégyelli. Úgy-e, Márta, nem?

- Én nem, - mondotta halkán Márta, de ő még csak félig mert felegyenesedni.

- Már megint rittyeg a búza! - rikkantott Rigóné. - Mikor lesz a lakodalom, Virág János?

- Ha az Isten ujját mutatja.

- No már mutatja.

- A cséplésnél válik el igazán.

Mintha valami más nyelven beszéltek volna, alig értettem ezt a párbeszédet. Apához fordultam, ő megmagyarázta. Isten az ujját megmutatja: a nép egyik kedves szójátéka. Az új termést jelenti. Ebben reménykedik aratás felé a gazda, a szegény, mikor már fogyatékán a tavalyi gabona: majd megmutatja Isten az ujját. Hogy pedig milyen az új termés, az igazán a cséplésnél válik el. Ott tűnik ki: hogyan ereszt, mennyi szemet ad a búza, vagy árpa s más egyéb termés.

Íme, édes Margitom, mekkorát gyarapodott a tudományom egy rövid óra alatt. Ezt ugyan nem tanultam volna meg, ha elfogadom, illetőleg elfogadhatom vala édesanyád meghívását s

veletek töltöm a nyarat a tenger mellett. De édesapám váltig azt hirdeti, hogy ráérek még látni a tengert. Első a mi hazánk földje. Azt kell megismernünk, megszeretnünk, azután hadd lássunk idegen világot is.

- Aki e földet, a mi édes hazánk földjét egyszer megismerte, - mondja édesapám - meg is szerette, úgy megszereti, hogy vesse a sors bárhová, visszasír a szíve.

Az én édesapám különben is félszegnek tartja azt a nevelést, melyből a falusi élet ismerése hiányzik. Semmi sem fejleszti, táplálja úgy a hazához, a haza földjéhez való ragaszkodást, mint az aranykalászos búzát termő föld az ő kék búzavirágaival s piros pipacsaival. A rideg kőfalak, a nagy bérkaszányák, a cifra kirakatok nem termékenyítik a lelket, nem keltik fel szívünkben a ragaszkodás, a szeretet szent érzelmeit. De, édes Margitom, az édes anyaföld, mely kebelébe fogadja a piros búzaszemet, nedvével kicsiráztatja, neveli, aztán a nap melegével egyesülten kalászbba hajtja, megérleli: hasonló érzelmeket fakaszt keblünkben, mint aminőket édesanyánk iránt érezünk. E földnek minden röge kedves ismerősünkké válik. Ő adja nekünk nemcsak a mindennapi kenyeret, de a száz meg százféle virágot, melyekben szemünknek, szívünknek oly nagy gyönyörűsége telik. És adja esztendőről esztendőre, egymásután. Tudom, hol kell keresnem az ibolyát, a gyöngyvirágot, hol az arannyal versengőt, ezt a csodaszép aranyvirágot, hol a hajlongó, bólintató harangvirágot, a vad szekfüvet és a többit, a többit. Mindeniknek megvan a maga kedves termőföldje, ahol legszívesebben virít. S én ezeket a helyeket százszor, ezerszer bejárom, én ezeket a helyeket szeretem híven, igazán s ha el kellene válnom tőlük örökre, hazát vesztenék. S van-e, lehet-e ennél nagyobb veszteség, édes Margitom?

- Ugyan mi is az a haza? - kérdezte nemrég egy a fővárosból idevetődött fiatal úr.

Ezt a kérdést hozzám intézte s én így feleltem neki:

- A haza, tisztelt úr, az a valami, amit magyarázni nem, csak érezni lehet.

- És?...

- Tovább nincs, - mondtam én oly hidegen, hogy a tisztelt úrnak elment a kedve a kérdezősködéstől.

Én nem tudom, édes Margitom, miféle levegőben él, nevelődik a nagyvárosi ifjúság, de azt már gyakran tapasztaltam, hogy nagyon sok pesti fiatal úrnak igen különös fogalma van a hazáról. A földért, a falusi életért való rajongásomat ők meg nem értik, egyszerűen kinevetik s maguk közt honleánynak csúfolnak. Hogy egy rossz szójátékot csináljak, az ilyen fajta úrfiaknak szeretnék nem lenni - hon - leány. Már t. i. szeretnék otthon nem lenni. Ezek az úrfiak szörnyű felvilágosodottak, szörnyű nagy az olvasottságuk, csakúgy dobálóznak az idegen könyvek címével s felháborító módon fitymálják a magyar írókat. Még szép tőlük, hogy Petőfinek megkegyelmeznek.

Ami engem illet, nekem még Tinódy Lantos Sebestyén is kedvesebb, mint akárhány különben híres idegen költő. Ne érts félre, édes Margitom. Az igazi nagy költőket, ha idegenek is, igaz gyönyörűséggel olvasom, de már az én lelkemhez közelebb áll az a Tinódy Lantos Sebestyén, aki, midőn a török dúlta hazánkat, bejárta gyalogszerrel a haza földjét, várról-varra ment, igen gyöngye, igen dadogó versekben megörökítette Losonczy István, a temesvári, Szondy, a drégelyi s a többi hősök élet-halálküzdelseit. A holtakat elsíratta, az élőket buzdította s hozzá oly lelkiismeretességgel szedte versekbe a török világ több nevezetes eseményét, hogy ma a történetíróknak ezekben megbízható kalauza. Ő gyenge költő volt, de nagy hazafi. Sűrűn rímelt a »vala« a »valá«-val, amit ma még mi felsőbb leányiskolások sem cselekszünk, de szerette a hazát, a szíve oda volt nőve az édes anyaföldhöz. E földön kívül egyebütt nem volt számára élet.

De hát az én pesti fiatal uramnak ilyesmiről nem beszéltem, nem is beszélek: miért öntenék feneketlen kádba vizet? Ám a rövid eszmecsere a hazáról mégis kitudódott s az itteni fiatalság szörnyen felháborodott.

- Csak tőlem kérdezte volna, mi a haza? - mondotta Baróthy Ákos - megmagyaráztam volna neki még sokkal rövidebben.

Valósággal lángolt az arca Ákosnak, kit - hála Isten - nem rontott meg a pesti levegő. És nem rontotta meg a többi sem, kik Pesten tanulnak s akik olvastak is egyetmást, talán többet is, mint a Pestről idevetődött fiatal úr s - csodák csodája! - mégis szeretik a hazát!

Na, édes Margitom, úgy-e jól elkalandoztam a rittyegő búzától? Csak, a jó Istenre kérlek, azt ne hidd, hogy féltetek az idegen levegő hatásától s azért foglaltam levelembé Tinódy Lantos Sebestyént. Nem, nem. Ismerlek én téged, ismerem a szívedet, lelkedet, hazánk földje iránt való nagy szeretetedet. Tudom, hogy vágyódik a szíved az aranykalászos, pipacsos föld után. Nem feledtem el, hogy te, a pesti leány, meghatottan, könnybe borult szemmel néztél Szinnyi Merse Pálnak, ennek a nagy magyar festőnek remekeit, melyek a magyar földet, annak fenséges költészetét ide varázsolták az aszfaltra s megdobogtatták még azoknak is a szívét, kik a nagyvárosi életnek csak hiú, léha örömeiben szokták gyönyörűségüket lelni. Hagyd a tengert, édes Margitom, s bár egy pár hétre jér közénk. Akkor majd megláthatod Virág János és Demeter Márta lakodalmát is, melyre mi is hivatalosak vagyunk s el is megyünk. Szóval: a búza nem hiába rittyegett, lakodalom lesz. A viszontlátásra!

Két fecskefészek.

(Levél.)

A szomszédunkban egy öreg ember házat épít, édes Margitom. Kinek építi? Magának és feleségének. Hát eddig hol laktak? A maguk házában. Talán leégett a házuk? Nem égett le. Abban a házban, melyet a falu másik felében, még mint fiatal házaspár épített, most a fia lakik.

Úgy tervelték kezdetben, hogy ők, az öregek meghúzódnak egy szobácskában, van még ezenkívül két szoba, azt lakják a fiatalok. A fiú s a meny. Nálunk ez a szokás. Rendszerint az öreg s a fiatal házaspár jól megférnek egy földél alatt. Együtt szántják, vetik a földet, együtt fogyasztják el Isten áldását. Minek külön házat építeni? Nem szebb dolog-e, ha öregek és fiatalok békében, szeretetben élnek együtt, egymást támogatják: az öreg az ifjút tanácsával, az ifjú az öreget erejével?

Ez így volna szép s mondják is, hogy a régi jó világban így is volt. Amely fiatal házaspár az öreget nem tisztelte, vele egy földél alatt megférni nem tudott, azt az egész falu megvetette, még a vidéken is híre ment, ujjal mutattak reá. De az én öreg emberem házat épít, mivelhogy nyűg volt ő is, felesége is a fiataloknak. Mikor apa meglátta, hogy az öreg Bokor András házat épít, kedvetlenül csóváltgatta a fejét.

- Micsoda együgyű ember ez a Bokor András, - mondta édesapa. - Ha a fia nem fér meg vele egy földél alatt, költözzék ki a házból, rakjon fészket magának. Építsen házat az ifjú, az erős. Így volt ez mindig. Milyen visszás dolog ez!

Apám nem állhatta meg, hogy át ne sétáljon a házépitő öreg emberhez. Vele tartottam én is. Két falusi ács faragta a gerendákat, velük faragott az öreg is.

- Adjon Isten jó napot, Bokor uram, - köszönt édesapám. - Isten áldja meg a munkáját.

- Köszönöm a jó kívánságot, nagyságos uram.

- Hát csakugyan házat épít?

- Azt, Isten segedelmével.

- Visszás dolog ez, Bokor uram. Miért nem a fia épít?

- Ez volna a rendje, jól tudom. De elvitettem a dolgomat. Mikor a fiam megházasodott, az ő nevére irattam a szép kőházamat. A menyem kívánsága volt s én nem tagadtam meg a kívánságát. Pedig úgyis csak rájok maradt volna halálom után. De ők azt nem várhatták meg. Hát egyszer aztán mi történt? Az történt, hogy valami semmiségen összeveszett a két asszony. A feleségem s a menyem.

- Az én házamban én parancsolok, - nyelvelt a menyem. - A maga neve »hallgass«.

Haj de szíven ütött ez a durva szó! Hiszen ezt a házat ketten építettük a feleségemmel. Még ott van most is a ház homlokán: E házat építette Bokor András, nejével, Keresztes Juliánnával. Attól kezdve pokol lett az életünk. Akármit tettünk, akármit szoltunk, minden rosszul volt: a nyugalom kiköltözött a házunkból. Áldott szerencsére, megvolt ez a kicsi telek. Azt mondtam a feleségemnek:

- Itt nekünk nincs maradásunk, feleség. Öreg fejünkre házat kell építenünk, ha világ csúfjára nem akarunk utcára kerülni. Ha csak egypár esztendő is nekünk az Isten, ezt sem tölthetjük fedél nélkül.

- Igaza van, - mondotta az asszony - építsünk házat. A fiatalok maradjanak magukra, boldoguljanak ahogy tudnak.

- Ím, lássa az úr, Isten segedelmével felépül ez a ház is. Egy szoba s egy konyha nekünk elég. Még egy kicsi pajtát is építünk két ökörnek, két tehénnek valót. Aztán lesz, ahogy lesz. Jó móddal kívánom építeni a házat is, a pajtát is, hogy még a fiamat is kiszolgálja. Mert ők még ideszorulnak vénségükre.

- S akkor - mondá édesapám - áldani fogják a nevét, Bokor András uram, s szánják-bánják, hogy nem voltak kigyelmetek iránt igaz szeretettel.

- Bizony tartok tőle, hogy ők is úgy járnak, mint mink. Az Isten senkinek sem marad adósa. Ámbátor én nem kívánom. Mégis csak a véremből való vér a fiam...

Engem, édes Margitom, mélyen meghatott az öreg ember beszéde. Így csak a szülő tud érezni, senki más. Tele a szíve keserűséggel a szenvedett hálátlanság miatt s még akkor sem kívánja, hogy a gyermeke az ő sorsára jusson, hogy az Isten megbüntesse azért, amit ellene cselekedett. Van-e még szeretet, mely a szülői szív szeretetével versenyezhet?

Elbúcsúztunk Bokor Andrástól és sokáig szótlantul haladtunk egymás mellett. Egyszerre, amint házuk felé közeledtünk, ritka kedves kép ragadta meg figyelmünket.

Talán még emlékszel, édes Margitom, hogy tavaly egy fecskepár fészket rakott a veranda falán, éppen az ajtó felett. Hogy történt, nem tudom, elég az, hogy éjnek idején a fecskefészek leesett, de aznap estére új fészek volt a régi helyén: egy egész sereg fecske segített az építésben, a fészek nélkül maradt fecskepárnak. Ebből a fészekből ősszel két pár fecske költözött melegebb ég alá, az öregek és fiaik. S mi történt a tavaszon? Az történt, hogy a régi fészekhez újat ragasztott a visszajött két fecskepár. Most kisebb munkát kellett végezniök, mert a régi fészek egyik fala közfal volt. Hát mi volt az a kedves jelenet, ami megragadta figyelmünket? A két fészekből két-két fióka nyújtogatta egymás felé csőrét, csipegetek, csevegtek, közben az öregek (már t. i. a tavalyi s az idej »öregek«) el-elröppentek, meg visszaröppentek, hordották az eleséget a fiókáknak.

Ők maguk is meg-megpihentek a fészek szélén, élénken csevegtek egymással. Érezve éreztem, látva láttam, hogy a tavalyi s az idej »öregek« beszélgetnek egymással s igen jól megvannak együtt, az egymáshoz ragasztott fészekben.

Kigyűjtöttük az egész családot a verandára, úgy gyönyörködtünk a kedves családi képben. Gyönyörködésünket egy fiatal gazdaember érkezése zavarta meg. Első pillanatban bosszankodtam, de aztán örültem, hogy jött, - éppen jókor jött. - Ifjabb Bokor András volt. Még jóformán nem is köszönhetett, szólt az apám:

- Jere, jere András, nézz ide. Látod-e ezt a két fecskefészket? Ezt együtt építették a tavalyi fecskepár meg a fia. Nézzed, milyen szép békességben élnek együtt. Megférnek a maguk fészkeben, egymás mellett, egy föld alatt. Te meg kiűzted az öregeidet a tulajdon házukból. Hát ha már nem fértetek meg együtt, legalább nem segíthetnél az öregeknek? Hiszen az is a tied lesz, ha megvénülsz.

A fiatal gazda arca lángvörös lett, valamit hebegett, de biz' azt nem lehetett érteni.

- Máskülönben mi jó hozott ide? - kérdezte apám.

- Most már nem is merem elmondani, - dadogta a fiatal Bokor.

- Csak mondjad.

Nagynehezen megtudtuk, hogy holnap hozzá viszik a cséplőgépet, de az ő ökre megsántult, az apjától szégyelli kérni, a falubeli emberektől is átalja, mert mindenkinek szüksége van a magáéra, de ha mi lennénk olyan szívesek...

- Ott lesz az ökör, András, - mondotta édesapa.

Közben folyton csevegtek a fecskék. András lopva feltekintett rájuk, aztán illedelmesen elbúcsúzott s ment - át a szomszédba, ahol egy öreg ember két áccsal faragta a gerendát. A következő pillanatban már négyen faragtak, édes Margitom, s úgy tetszett, hogy a fecskecsalád még élénkebben csicssergett...

A Csudáló-kő.

(Levél.)

Amint mondani szokták, »régi vágyam teljesült«, édes Margitom. Jártam egy igazi, valóságos barlangban. Talán olvastál már a homoród-almási barlangról. Jókait a mult század ötvenes éveiben, bejárván a Székelyföldet, meglátogatta ezt a barlangot is s oly szépen leírta útirajzaiban. Én olvastam az ő leírását már tavaly s azóta folyton »erdőlök« az édesapán (ez székelyül van, annyit jelent, hogy folyton a nyakán vagyok): vigyen el a barlangba, hisz nincs messze tőlünk. Mindössze négy óra kocsin.

Nos, »régi vágyam teljesült«: láttam a barlangot, amely a tatárjárás idején egy egész vidék népének adott menedéket.

Természetesen, egy egész karaván verődött össze a nevezetes kirándulásra. Voltunk vagy huszan, fiúk, leányok s az »öregesek«. S ez a nagy karaván három nagy szénahordó szekérre telepedett: így vonultunk át öt falun. Bezzeg megcsudált a falusi nép. Hogy is ne! Úri nép szénahordó szekereken! De hiszed-e, hogy a hintón sem esik kényelmesebb ülés, mint a széles, szénával jól kibélelt alkalmatosságokon? Aztán lehet is az erdei utakon hintón járni!

Amint kikerültünk az utolsó faluból (Vargyas a neve), mindjárt benne voltunk az erdőben. Szűk völgyben halad az utunk, amelyet mindegyre átszel a szeszélyesen kanyargó, kövekkel telisteli havasi patak: ezeken zötyögött át szekerünk vagy húszszor, hogy majd a lelkünk is kirázódott. Ám ez nem szegte kedvünket.

Kétoldalt húzódott az erdős hegyoldal, folyton nőttek a hegyek, szűkült a völgy s egyszerre csak mindkét felől óriás sziklahegyek meredtek elénk. A kocsinak vége volt. A sziklahegyek közé szorult völgy csupa kő, de annyi, hogy egész várost lehetne belőle építeni. Itt már csak gyalogszerrel lehet járni. De a barlang már nincs messze: egy negyedórányit kellett ugránozni a köveken, át a patakon (itt a völgy tulajdonképpen patak, de a vizet valósággal eltemetik néhol a kövek) s elénk mered jobboldalt a barlang nagy fekete szája.

Itt vagyunk a Csudáló-kőnél. Így nevezi a nép a barlangot s igen helyesen, mert van mit csudálni rajta. Szemközt a barlang szájával magányosan emelkedik a sziklahegy tövében egy karcsú sziklatorony s tetején egy emberforma alak bámul át a barlang felé. Ez a Csala tornya. Amikor a tatárok elől ide menekült a nép s már hetekig sínylődött itt, egy Csala nevű ifjú ennek a sziklatoronynak a tetejére állott fel s nézett a messzeségbe, vajjon eltávoztak-e a tatárok.

A nép már kifogyott minden ennivalóból, csak egy maréknyi lisztje volt: ezt egy vén (és elmés) leány összegyúrta hamuval, abból süített egy óriási nagy kenyeret, azt egy hosszú karóra felszúrták s úgy nyújtották ki a barlang kapuján, megkerengetvén diadalmasan: lásd, tatár, van még kenyerünk!

A tatárok csakugyan lépre mentek: elszéledtek más vidékre. De a nép még most sem bízott az eltávozásukban s ezért mászott fel Csala a sziklatoronyra, hogy lássa, csakugyan elmentek-e. Hosszan, sokáig bámult a messzeségbe, látta az elhamvadott falukat, de nem látott tatárt. Mindent felégettek, mindent elpusztítottak, mit kerestek volna itt? Csala vitéz nagy örömeiben hirtelen a barlang felé fordult, hogy átkiáltsa az örömhírt, de hirtelen fordultában elvesztette az egyensúlyt, lezuhant a mélybe: holtan, össze-visszatörve szedték fel szegényt...

Magas falépcső vezet fel a barlangba, amelynek nyílása szélén még most is megvan maradványa a kőfalnak, amelyet a tatárjárás idején épített a nép. Ide ugyan élve be nem jutott ellenség: mire ide fölmászik, nyugalmasan le lehetett nyilazni. Nem is próbálta meg a tatár, csak várt, hátha az éhség kihajtja a népet.

Amint belépek a széles előterembe s látom sötétleni a szomszédos termeket, első gondolatom az a szegény nép, amely egykor itt szenvedett az éhség s a halálfélelem kínjai között. Lelki szemem látja a falak tövében fekvő szerencsétleneket: az anyákat, kik síró édes gyermekeiket csitítják, rongyokba burkolgatják; a férfiakat, kik tétlenül, tehetetlenül ülnek egyhelyben s várják a szabadság napját. Ott járnak köztük a papok, kik lelket öntenek a csüggedőkbe. Mennyi könny áztatta a különben is nedves földet, mennyi sóhaj vegyült a denevérek kísérteties szárnyshogtatása közé! Lehet-e nekünk, kényelemben nevelteknek, sejtelmünk az ő szenvedéseikről?

Mindenki egy szál gyertyát vesz a kezébe, meggyújtjuk s úgy indulunk bejárni Isten e csudaművét, a gyertyák kísérteties világa mellett.

Vagy tizenkét »termen« bukácsolunk át, köztük egy hatalmas nagy, mint egy templom belseje (még szószék is van benne, már t. i. úgy, ahogy az Isten teremtette), s itt bent a barlangban is hegyre föl, völgybe le a cseppkövektől síkos, sáros köveken. Néhol egy-egy sziklatömb ereszkedik le a boltozatról - ijedten kapjuk le a fejünket. Aztán egyszerre csak egy szűk nyílás elé jutunk, ezen már csak négykézláb csúszva lehet átmenni.

Az »öregek« hátramaradnak, mi azonban hősiesen lelapulunk s átbujunk egy kis terembe, ahol valóságos csuda fogad: egy üde forrás! De aztán itt vége a világnak. Tovább nincs. Vissza kell térni. Ámbár, a hagyomány szerint, hajdanában át lehetett menni a szomszédos Csík megyébe s a csíki kakasok kukorékolása áthallatszott a barlangba. Rég volt s talán - igaz sem volt.

Szépen visszacsúszunk, azaz hogy jó sárosan meg porosan s kölcsönösen jókat nevetünk egymáson, amint sorba elébukkan a fejünk. Talán mondanom sem kell, hogy valamennyien a legelnyűttebb ruhában jöttünk ide, még Baróthy Ákos barátunk is, aki ha nem is öltözködik már gígerlisen, de nagy gondot fordít az öltözetére. Szegény fiú, olyan furán festett a bemaszatolt ruhában, bemaszatolt képpel. Önkénytelenül összezsáptam a kezemet:

- Ujjé!

De Ákos nem jött zavarba: nyugodtan elővette kis tükrét, arcom elé tartotta. Még csak most csáptam össze igazán a kezemet:

- Ujjé!

Kölcsönösen megnyugodtunk abban mind ahányan voltunk, hogy szánalmas állapotban vagyunk s rettentő éhesek. Ám ez nem akadályozott meg abban, hogy kiérve az előterembe, műkedvelő fotográfus barátunk masinája elé álljunk. A társaság egy része a falnak dőlt, más része a fal kiálló köveire guggolt s egyszerre csak - kecc! kész volt a fotográfia a barlang lakóiról. Mert igazi ős barlanglakó képünk volt, az bizonyos.

Te, Margit! Tudod-e, mi a napvilág? Ismered-e azt az érzést, amikor sötétségben való hosszú botorkálás után arcodat megcsapja a szabad levegő s rád süt Isten áldott napja? Csak az tudja megbecsülni igazán a nap világát, aki végigjárt egy sötét, nedves barlangot s egyszerre ismét látja a kék eget, rajta ragyogni, tündökölni a millió sugarú áldott napot. Csak ezért az érzésért is érdemes lett volna idejönni.

Megilletődve álltunk meg a barlangnyíláson, kihajoltunk a rommá lett kökerítésen, hosszan lenéztünk a völgybe s át az átelleni sziklahegyre, melynek repedései közt virítanak a bokrok,

sőt kisebbszövésű fák is. Íme, Isten csudálatos hatalma, mely életadó, tápláló erőt ad a komor sziklának is! Ehhez az Istenhez szállott imánk dalban: Isten, áldd meg a magyart! A sziklás bércek visszazúgták: Isten, áldd meg a magyart!

Most már csakugyan megérdemeltük az ebédet, úgyebár. Tyhű, milyen konyhát csaptunk. Isten szabad ege alatt, terebélyes fák árnyékában! Persze, a szalonnasütés el nem maradt. Lehet-e kirándulás nélkül? Ősi magyar szokás ez, - mondja édesapám s én azt mondom: bölcs ősi szokás.

Majd te is azt vallod, ha egyszer ide jössz hozzánk, Udvarhelyszék szép országába. Ha majd ismét elmegyünk, a te kedvedért (s a mienkéért is), a Csudáló-kőhöz. Ott a tenger partján, tudom, nem éneklitek »Isten, áldd meg a magyart« s ott nincsenek ősi magyar szokások. Úgy-e, ide, felénk dobog a szíved, idegenbe repült magyar leányom, édes Margitom! Jere, jere, repülj ide.

Szebb itt még a fűzfafaág is,
Mint másutt a gyöngyvirág is.

Egy székely népköltő írta ezt. Be igazat írt! Áldja meg az Isten haló porában is.

Hervadás.

Csendes, enyhe szél fujdogál, zúgatja a fák leveleit s ez a csendes, enyhe szél a halk, alig hallható zokogást juttatja eszembe. Oly sajátságos, oly különös ez a zúgás. Más mint a tavaszi, más mint a nyári szél zúgása. Valami nagy bánat sír benne, mint amikor sír a lelkünk a haldokló ágya mellett. Enyhén, csendesen zúg a szél s mégis nagy bánatnak a hirdetője. Bejelenti az embereknek a természet halálát: készüljetek, lehervad fű, virág, lesárgulnak a falevelek, itt az ősz s nyomában a tél.

Ó, szép május illata, virágpompája, hová lettél? A rétek virágszőnyege másodízben is lefakult. Száraz avaron sárgult leveleket kavargat a szél. Oly hirtelen történt a változás. Nekem legalább szörnyű hirtelen. Tavasz, nyár egy szép álom volt, elröppent s én könnyes szemmel nézek utána, a semmiségbe.

A fecskék addig s addig gyülekeztek, tanácskoztak, míg egyszerre csak nagy csapatban fölkerelkedtek, elszálltak messze, messze. Eresz alatt üresen maradtak a fészkek. Vajjon visszajönnek-e majd e kedves lakók? Nem hullanak-e szárnyukszegetten a tenger habjai közé? Szegény fecskék, szerencse kísérjen! Már egyik-másik fecskefészket el is foglalta az élelmes veréb. Ugyanazt teszik, amit az élelmes emberek, akik beülnek a gazdátlaná lett házakba, míg a volt gazdák messze földön, tengeren túl próbálják a szerencsét.

Szüleimnek feltűnt, hogy újabban lehangolt vagyok. Társaságban hallgatag, elgondolkozó. Mi történt a mindig víg Zsuzsikával? Az apa mondja:

- Adj a már a nagy leányt.

Anyám megjegyzi:

- Ó persze, nagy leány. Várjon még egy kicsit.

Mindez félig komolyan, félig tréfásan van mondva. S alig hinnék el, ha azt mondanám, hogy igazán nem vágyom a nagyleányságra.

Tavaly még nem szégyeltem, amikor Ákos úrfi az almafán talált, az idén már belepirultam. Épp akkor toppant a fa alá, midőn javában dobáltam le testvéreimnek az öklömnyi, szép piros almákat. A földről is szedhettem volna, de nekem így jobban esett. Lépní ágról ágra, bujkálni ágak közt, nagy bátran előrecsúszni a vékony ágakon s kézzel leszakítani az almát, amelyet elérhetetlennek hittünk: ez ám a gyönyörűség! Azt gondolom, Ákos barátunk sem veszítene a tekintélyéből, ha még gyönyörűséget találna az ilyesmiben. De hát azt mondták, ami illik a fiúknak, nem illik a leányoknak.

Hiszem, hogy sok minden van a világon, ami illik nekik s nem illik nekünk, de vajjon a fáramászás ezek közé tartozik-e? Nem tartozik, nem!

*

Csudálatos, csak néhány napig tartott kedvem lehangoltsága. Óráról-órára szebbnek találom az őszt, a hervadást. Apa azt mondta: ne csak sárguló leveleit nézd a fáknak, hanem sárguló gyümölcseit is. Ezek a szavak más színben állították eléem az őszt.

Mi ő voltaképen? Az a valaki, aki beszámol a természet esztendei munkájáról. Emberi kéz és természet amit együtt, közös erővel munkáltak, arról a szelíd, a borongós ősz ad számot. És jutalmaz is, büntet is. A természet, rendszerint, hű munkatársa az embernek s amely ember e munkatárs hűségét okosan tudja használni, ősznek idején csak győzze betakarítani, mit Isten

nevében földbe vetett. A nyár csak verejtéket fakaszt az arcra, az ősz a megelégedés mosolyát festi rá.

Van-e boldogabb ember a gazdánál, aki hombárjait piros, acélos szemű búzával tölti meg? Kinek csüre, istállója a föld tetejéig rakva szénával, sarjával s kint a szérúskertben méltóságos nyugalommal nyújtózkodnak a széna- s szalmakazlak? Aztán megtelik a kamra s a pince is. Borsó, bab, lencse, zsákokban, ládákban, kádakban ékesítik a kamarát; lenn a pincében pedig a mindenféle zöldség, a burgonya s a deszkapolcokon az alma, körte.

A háznépe nyugodt öntudattal nézi a nagy hervadást, várja a »berekedést«, amikor a hó az embert a barátságos meleg szobába, az állatot a szalmával jól megágyazott istállóba szorítja. Ki fél a zord téltől, mikor tele kamra, pince, hombár, csür, istálló?

*

Nehezen tudnám megmagyarázni, de való, hogy az őszt megszerettem. Felvidította szívemet a megelégedett arcú emberek vidámsága. Kedvesebbnek tetszik az a néhány szál virág, mely kertünkben s a réten még virágzik, mint mikor nyár elején virágszőnyeg borította a réteket, a kertet. A nagy tömeg elbódítja lelkünket, a keveset megbecsüljük.

Meg-megállok egy-egy kései virág mellett s valósággal eltársalkodom vele.

- Úgy-e, édes megkéssett virágom, az én kedvemre virágzol?

- Arra, arra.

- Ó szegény virágom, ha megüt a dér, de szomorú lesz a te véged!

Mondja a virág: Egy halállal tartozunk mind, leányka.

.... A dér nem ütötte meg az én kései virágaimat. Ma leszedtem mind. Amit a természet nem végzett el még, elvégeztem én: letaroltam virágos kertemet. Letaroltam s bokrétába kötöttem. És rátettem egy elhervadt virág - koporsójára.

Ah, ez volt az igazi hervadás! Itt nem következik megújulás, újraszendülés, virágfakadás! Meghalt egy leány. Tizenhat tavaszt ért, de már a tizenhatodikat bús hervadásban. Márta volt a neve. Szép volt tavaly, üde, mint a rózsabimbó. De jött a tél, a táncos kedvű falusi legények vitték a táncba Mártát is. A meleg szobából ki a csattogó hidegbe, izzadtan - mondjak-e többet? Nem őrizte gondos anyai szem; Mártának el kellett pusztulnia.

Mire a tavasz virágokkal hintett be erdőt, mezőt, Márta arcán a rózsák lehervadtak. S én láttam mindennap, amint ott ült a kapujuk előtt. A nap feketére sütötte arcát, de hiába: rajta volt a halál jegye.

Megkérdeztem:

- Mit csinál, Márta? Hogy van?

Ő mondta:

- Ülök, csak ülök egy helyben, kisasszony. Hallja, hogy köhögök? Oh, meglássa, lehullok én a falevéllal.

Vigasztaltam, ő bánatosan mosolygott. Tudta, hogy el van jegyezve a halálnak. Sóvárogva nézett a mező felé, hol a leányok, legények vidám dalolással végezték munkájukat. Szegény Márta, csuda, hogy meg nem szakadt a szíve.

Mondják, oly szép volt a halála. Utolsó nap fölkel az ágyból, vidám, eleven volt. Mindenképen ki akart menni a mezőre. És elkészült, este majd ő is résztvesz a kukoricafosztásban a többi leánnyal. De egyszerre csak lankadtan hullott le a karja.

- Fektesse le.

Lefektették. Aztán lehúnyta szeme pilláját. Az ajka mosolygott, valamit suttogott (vajjon miről, mit?) és mosolygás, suttogás az ajkára fagyott.

Édes, későn nyílt virágaim, lám de jókor nyíltatok! Boruljatok rá szépen, szelíden Márta kebelére, hervadjatok el ti is, porladjatok vele a temető-kertben...

Mátyás városában.

Láttam Mátyás, a nagy, az igazságos Mátyás király szülővárosát: Kincses Kolozsvárt s mondjam-e, hogy megszerettem? Láttam Fadrusz János halhatatlan művét: Mátyás lovas-szobrát s éreztem, hogy a könny kicsordul szememből. És éreztem, ha nem hallottam volna is, hogy ez a szobor a legnagyobb magyar király szobra s hogy ez a szobor a legnagyobb magyar művész alkotása. Amint megállottam a tér szélén s szemem rátapadt a nagyszerű alkotásra, mintha földbe gyökeredzett volna lábam, nem tudtam elmozdulni onnét: egész valómat lebilincselte a nagy király fenséges alakja. Ilyen, csak ilyen lehetett az a király, kinek kardját rettegte az ellenség, esztét csodálta az egész világ; akit sírva-síratott a népe: meghalt Mátyás király, oda az igazság! Síratott és sirat ma is.

Nem a fájdalom, a boldog büszkeség könnye volt az, mely szememben csillogott. Lelki szemem előtt feltárult a dicsőséges múlt képe, mikor »nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára«; mikor az idegenek nagy sokasága zarándokolt el Budavárába, megcsodálni Mátyás király palotáját, melynek fényben, pompában, gazdagságban párja nem volt. Látom a diadalmas harcról hazatérő királyt könyvtárában, a tudósok és művészek serege közt. Látom, amint a palota mindig nyitva, kapuján jönnek csillogó-villogó ruhájú nagy urak és szűrös atyafiak, sorba lépnek a nagy király elé - igazságért. És ő nem tesz különbséget gazdag és szegény, nagy úr és jobbágy között: egyenlő mértékkel méri az igazságot. Felvonulnak lelkemben a kedves történetek, melyek szájról-szájra jártak a nép ajkán, hirdetvén Mátyás király elmésségét, jókedvét, igazságosságát. S ím a hatalmas nagy szobor nő, növekszik, mind magasabbra emelkedik: könnytől homályosodó szemem magasabbnak látja az ódon templom tornyánál, mely a szobor mögött emelkedik.

Oh, de szép ez a tér, Mátyás király tere! Azt mondják világjárt emberek, hogy ehhez hasonló szép tér nincs az egész világon. Régi és új házak sorakoznak körülötte s közepén a barnafalú, gót ablakos templom. Itt minden talpalatnyi hely megszentelt föld. Nem messze a tértől még áll a ház, hol a nagy király született. Itt a szomszédságban született Bocskay István, a magyar szabadság hőse. Apja fogoly volt s anyja megosztja vele a fogságot: így látta meg a napvilágot az a férfiú, ki a szabadság zászlaját kibontá s nemzetének szabadságát, megtépett alkotmányát visszaszerezte. Látni vélem Bethlen Gábort, ki Hunyadi Mátyás korát akarta feltámasztani, s Wesselényi Miklóst, az »árvizi hajóst«, a szegény jobbágy édesatyját, ezt a testben, lélekben hatalmas óriást, kire, midőn már világtalanul tapogatott, csodálattal tekintettek föl kortársai akkor is.

Bármerre járok Mátyás városában, mindenütt történetünk nagy alakjainak szellem-árnyéka suhan el mellettem s eszembe sem jut, hogy megálljak a kirakatok előtt, nézzem, vizsgáljam a mai Kolozsvárt. Hosszabb idő telik el, míg a múlt emlékeitől megszabadulva, szemem megakad a külsőségeken. Édesapa azt mondja, hogy húsz év alatt csudálatosan megváltozott Kolozsvár. Sok régi földszintes, rostélyos ablakú ház helyét foglalta el a palota s aki húsz év óta most jön ide vissza, új Kolozsvárt talál. Az egyetemi épületek mind megannyi paloták, az Emke palotája, a református papnevelő, az unitárius gimnázium, a felsőbb leányiskola, a New-York-szálló palotája (minek New-York Kolozsvárt, azt igazán nem értem) és a legújabb: a nemzeti színház palotája. (Bécsi építészek terve szerint épült, amit én ismét nem értek, hogy miért idegen s miért nem magyar építész terve szerint. Ám édesapa azt mondja erre: sok minden dolog van a nap alatt, Zsuzsika, amit te nem értesz.) - Alighogy apa ezt mondja, hirtelen mellettünk terem Baróthy Ákos, az én »nyári« barátom. Úgy van. Ákos »nyári« barát, mert az év más szakában alig látom, bár Budapesten tanul ő is, én is. Csakhogy ő az egyetemen, én meg kint a városligetben: két külön világ ez. Ide, a mi intézetünkbe nincs bejárása

az úrfiaknak, még ha »szigorló« jogászok is, mint például nyári barátom, Baróthy Ákos. Az első gondolatom, midőn Ákost megláttam, az volt: na, ezt sem értem. Ezt én így fejeztem ki: maga, Ákos, itt?

- Igenis, itt, Zsuzsika, ha megengedi.

- De hisz maga azzal búcsúzott el, hogy Budapestre utazik?

- Igaz, de meggondoltam s a kolozsvári egyetemre iratkoztam be. Budapesten annyi a jogász, hogy a tantermekbe be sem férünk. Ennek mi a következése? Az, hogy nem járunk az egyetemre, »hisz úgy sem férünk be«. Szóval: »kerüljük az egyetemet«. Mikor aztán vizsgára kerül a sor, sem én nem ismerem a tanárt, sem a tanár engemet. Isten csudája, hogy az alapvizsgákon átestem. Aztán Budapesten mindig akad valami nagy eset, ami miatt »tüntetnünk« kell. Néha van a tüntetésre igazi ok, de a legtöbbször a tüntetés csak arra való, hogy ne tanuljunk. Emiatt bukik meg ott annyi diák.

- S mert maga nem akar megbukni...

- Ide jöttem Kolozsvárra. Itt lehet tanulni. Itt meg lehet ismerkedni a tanárral. Ami meg a tüntetéseket illeti, azt gondolom, hogy ráérünk erre akkor, ha csakugyan veszélyben a haza. Mert nagy a gyanum, hogy sokan azok közül az ifjak közül, akik ma ékes szónoklatokkal tüzelik az ifjúságot, ha fegyvert kellene ragadni, elpárolognának - külföldre.

- Külföldre?

- Igen, külföldre, folytatni a »tanulmányaikat«. Mikor aztán vége a »forradalomnak«, hazajönnek és hivatalt vállalnak. Volt már erre számtalan példa.

Apa is megszólalt:

- Ákos öcsém szavaiban sok az igazság. Helyesen cselekedett, hogy idejött s itt fejezi be a tanulmányait. Ámbár, aki tanulni akar, mindenütt tanulhat.

- Hallja, Ákos?

Mondá Ákos:

- Nem érzem találva magamat. Egyébként bármi hozott ide, örülök, hogy idejöttem s még egyszer évdöhetik velem, kedves Zsuzsika.

Erre igazán magam sem tudtam, hogy mit szóljak. A nagy beszélgetésben észre sem vettem, hogy már a sétatéren vagyunk, a nyári színház előtt, mely hatalmas nagy deszkaalkotmány.

Haj de szép fasorok! Éppen hullottak a vadgesztenyék sárgult levelei s kopp! kopp! egymásután koppantak földre a sötétpiros vadgesztenyék. Természetes, hogy egynek az én fejemre is kellett koppannia. Szegény Ákos! Szinte boldogtalan volt, hogy »az ő városában« ilyen szérenségtlenség ért engem. Mért hogy nem az ő fejére koppant inkább?

- Sohse búsuljon, Ákos, nem is éreztem. Ihol, tegye el emlékül. Valahányszor előveszi, gondoljon rám és - tanuljon jól.

- Mindig gúnyolódik, Zsuzsika! Mindig!

Hanem azért eltette gondosan a vadgesztenyét. Jó fiú ez az Ákos. S büszke vagyok rá, hogy némi részem van a nevelésében. Milyen majmosan járt pár év előtt s milyen komoly ifjú lett belőle! Ha feltámadna Mátyás király, neki is öröme telnék benne s bizonyosan hadnagynak tenné meg a fekete seregben.

No lám, hová tévelyedtem, itt, a dicsőséges mult által megszentelt helyen! De én arról igazán nem tehetek, hogy Ákos nem fér be a budapesti egyetem tantermeibe; hogy Ákos komolyan akar tanulni s hogy »véletlenül« mindig oda toppan, ahol én járok.

Isten veled, szép kicsi város, Mátyás király híres városa, kincses Kolozsvár! Megszerettelek.

Vihar.

Reggel mondta az édesapa: meglátjátok, ma vihar lesz. Mind ránéztünk apára, vizsgáltuk az arcát, vajon tréfál-e vagy csakugyan komolyan beszél.

- Tulipán! Tulipán! - kiáltottuk egyszerre mind.

- Semmi tulipán! - tiltakozott apa.

Mert ha apa ugratni akar minket, hiába erőltet komolyságot az arcára, hiába akarja ráncba szedni homlokát, ez csak egy futó pillanatra sikerül neki. Alig láthatóan végigszalad arcán a derű s egyszerre az ajka körül szétnyílik az erőszakolt ránc: kinyílt a tulipán.

De ma csak félig nyílt ki. Ami annyit jelentett, hogy nem merne ugyan megesküdni arra, amit jövendőlt, de hisz a teljesedésében. Mosolygott kissé a mi kétségeskedésünkön, melyben azonban több volt a félelem, mint a kétségeskedés, de egyben valami borongós árny vonta be arcát: ő csakugyan komolyan félt a naptól.

Az égen alig látszott egy-két könnyű felhőfoslány, a reggeli nap hevesen tűzött a veranda egyik sarkára. Az oszlopok szinte lobogtak, izzottak a forró napsugarak tüzeiben.

- Valóban, - mondotta a mama - túlságos hevesen süt a nap ilyen kora reggel.

- Ezt te már reggelnek nevezed, mama? - tréfált a bátyám s elővette az óráját. - Még mindössze hajnali nyolc óra.

- Már három órakor vége a hajnalnak, - jegyezte meg az apa. - Mondhatom, nagyot vétkeztek magatok ellen, hogy legalább négy órakor föl nem keltek. Az ébredező reggelnél szebb, fényesebb valami nincs. A városi ember falun is elalussza a nap legszebb részét. Nem látja a felkelő nap sugarában csillogó harmatot, a harmatban mosakodó madarakat, az első útjára induló méhet. Nem hallja a mindenféle madarak vidám reggeli énekét, mely hálaimaként száll fel az égbe. Csudálatos: a madárének, méhzümmögés, tücsökciripelés egybeolvadó harmóniáját nem rontja a legelőre hajtott tehének böge (búcsúznak a bocikáktól, melyeket estig nem látnak), nem a kondás túlkölése, a csordás »hajts ki« kiabálása: mindez a falusi reggel hangulatához tartozik s minden reggel újra tudom élvezni, soha nem lankadó gyönyörűséggel.

- Istenem, Istenem, - sóhajtott fel Mária néném - oly lelkesen beszélsz, apa, a reggelről, hogy végre is meg kell szoknom a korai felkelést.

- Én már holnap meg is kezdem, - mondotta a bátyám.

- Én meg is kezdettem, - mondotta az öcsém s egy eddig rejtegetett tányért húzott elő a régi módi asztal fiából: tele volt eperóriásokkal. Még csillogtak a harmattól.

Ez az asztal még a dédanyám kelengyéből való. Oly erős ma is, hogy erejével megszégyeníti az összes újabbkori, gyárilag készült asztalokat.

Édesapát meg éppen kedves emlékek kötik hozzá: a fiókjában mindig volt kenyér meg kalács, s ha megéhezett játékközben, csak szaladott hozzá, kihúzta s a többi - »csak bízd rám«, - mondaná az öcsém, akinek ez a szavajárása.

Mikor öcsém az epret az asztalra tette, mondta az apa:

- Jó lesz, ha ma délelőtt mind leszeditek az érett epret s a cseresznyét meg a meggyet.

- Hát csakugyan vihar lesz? - kérdeztük mind.

- Valószínű. Nézzetek az égre, már gyülekeznek a bodros báránfelhők.

Csakugyan gyülekeztek. Reszketve lebegtek a csillogó napfényben a báránypellegek. Hogy ebből vihar lenne, ki hinné? Oly rosszul esett erre gondolni, mint arra, hogy egy fehér ruhás leányka szelíd, ártatlan arca hirtelen elsötétüljön a haragtól, a gyűlölettől.

A testvéreim hirtelen elszéledtek a kertben, ki erre, ki arra, menteni, ami menthető. Az öcsém már fenn is volt egy cseresznyefán.

- Hát te mit csinálsz? - kiáltotta felém. - Jere, szedjed te is a cseresznyét.

- Mindjárt, mindjárt! - s hirtelen félreosontam a jázmin, orgona, fehér kláris, som, kánya- és fagyalbokrok sűrűje felé.

Egy kis külön liget ez kertünkben, tavasztól késő őszig mindig van virág itt. Ha egyik cserje elvirágzott, fakadozik, nyiladozik a másik, végezetül pedig a piros és fehér gyümölcsök tengere messziről megint egy virágos ligetet mutat. Csuda-e, ha ezt a ligetecskét szereti a madár? Alig lehet járni az egymásba fonódó ágak, az egymásra boruló lombok sűrűje közt. Itt bátran fészkelhet a madár: nem talál rá az egerésző macska. Nyugodtan piheghetnek fészükben a tollasodó fiókák: héják, ölyvek leskelődő szeme be nem lát ide. De én mégis rábukkantam egy fészekre: a jázminlevelek halk rebbenése igazított rá egy reggelen. A bokor fölé hajoltam s ím abban a pillanatban fölrebbent róla egy feketerigó.

- Á! Hát te vagy az, ki oly édesen huncfutozol a bírót?

Gyöngéden félrehúztam a leveleket s szinte felsikoltottam az örömtől: öt pici tojást láttam a puha fészekben. Az anyamadár egy bokorral odább aggódva húzódott meg s leste, bizonyára remegve leste: mi lesz itt.

- Ne félj, ne félj, - suttogtam - nem bántom a tojáskákat, Nem is szólok senkinek.

Azzal tovább mentem. S csakugyan nem is szóltam senkinek. A szüleimnek se, testvéreimnek se. Meg akartam lepni őket. Majd akkor vezetem a fészekhez, mikor tollasodni kezdenek a fiókák.

Mondhatom, sok izgalmat okozott nekem ez a madárfészek. Mikor már gondoltam, hogy a fiókák kikeltek, órákhosszat leskelődtem, hogy távozott-e az anyamadár. Mert míg még csak tojás volt a fészekben, nem mertem többet odapillantani: hátha megijed az anyamadár s örökre otthagyja a fészket. Amit másodízben láttam, nagyon megszorított. Az öt tojásból mindössze két fióka kelt ki. Háromnak már nyoma sem volt a fészekben. Szemem könnybe-lábadott. Vajjon Isten rendelte-e így, vagy valami baj érte a három tojást? De csak hogy ez a két fióka megvan! De édesen tátogatták a szájacskájukat! Hogy várták az édesanyjukat, ki valahol eleségért futkosott, fáradozott!

Nem volt nap, hogy meg ne nézzem őket. Végtelen gyönyörűséggel telt meg a szívem, amint láttam napról-napra növekedésüket, tollasodásukat. Máskor dühös voltam a rigókra, mert valósággal megfélezték velünk a cseresznyét, de most örömmel láttam repkedni a cseresznyefák ágain.

- Csak szedjétek, szedjétek, - biztattam. - Jut is, marad is. Ne éhezenek a fiókáitok.

Különös érzélem fogott el arra a gondolatra, hogy ha csakugyan vihar lesz, mi történik a rigófiókákkal. Remegve léptem a bokorhoz, óvatosan félrehajtottam a fészket takaró lombokat. Már mozgatták a szárnyacskájukat. Jaj, Istenem, ha jégeső lesz s összetöri-zúzza a lombokat, vége nektek, kicsi madárkám. Hátha segíthetnék rajtatok? Állott pedig a jázminbokor mellett kétoldalt két hatalmas kányabokor, olyan magas, hogy már fának is beillett volna. Az ágai szinte összefonódtak a jázminbokor fölött. Így is eléggé óvták a fészket, de én ezzel nem elégedtem meg: egy csomó ágat összefogtam s valóságos födelet, jó vastag födelet fontam az összeérő ágakból.

- Most már jöhetsz, vihar!

Hát jött is. Nyugat felől nehéz fekete vásznak kezdtek türemleni, egyik vég a másik után, aztán egyszerre csak egymás fölé gomolyodtak, nőttek, növekedtek, most már úgy tetszett, hogy szeszélyes alakú óriás fekete sziklák merednek le a földre, minden pillanatban lezuhanásra készen. Hosszú tűzkígyók szaladoztak, eltűnve a titokzatos sötétségben, aztán nagyokat csattant az ég kebele. És törtek előbbre, mind előbbre a haragos fekete fellegek, s fenn az ég közepén reszkette tétozáztak a borus báránysziklák: szaladtak volna, de nem volt jártányi erejük a halálos félelemtől. A templom kerítése mellett a vén juhar megborzongva rázkódott össze s kertünk fái, mintha el akartak volna rejtőzni a fergeteg elől, menekülésre készen hajtogatták kelet felé az ágait. Száguldva száguldott előre a fergeteg, nyomában a fellegek zord fekete serege, melyek mögött szürke fehér fellegtorony ágaskodott, türelmetlenül várva, mikor kerül reá a sor. Ő hozta kebelében az igazi veszedelmet: a kérlelhetetlenül pusztító jégesőt.

A száguldó fergeteg vadul összevissza cibálta az útjába került fák ágait, itt-ott fájdalmas reccsenés-roppanás hallszott: itt ágak hasadtak le, ott egy fa halt meg szörnyű halálnak halálával. Gyászfeketébe borult az ég mind a négy tájékán, a fellegek a hegyek ormaira szállottak le, néhol a síkföldet érik s terhüktől megszakadva zúdítják le az esőt, mely egyszerre patak-ként nyargal végig az udvaron, az utcán, a szántóföldeken, a réteken.

Nincs irgalom, nincs kegyelem: mindent letepernek a föld színére, még alább, beletapossák a földbe, mintha meg akarnák büntetni a fűvet, a virágot, a gabonát, mert a földnek méhéből napvilágra merészkedtek.

- Ítéletidő, - mondja az apa.

Mind behúzódnak a házba s csak a zsálok résein át nézzük az ítéletidőt. Valahol hatalmas tűzoszlop csapott fel, de hirtelen le is zuhan. A villám beleütött fába vagy épületbe, ki tudná most, de alig lobban fel tüze, rászakad az esőtenger: vége a tűznek.

Kopp! kopp! Mi ez? Mi kopog a ház födelén, falán? Borsószemnyi jég hull sűrűn, de amint a földre ér, olvad is el a rohanó esővízben. De ím, a borsószemek nőnek, növekszenek, már madártojások hullanak: az a szürke fehér felleg hullatja, dobja, hajigálja. Még mindig mintha csak játszanék velünk, mintha biztatna, bolondítana: ne féljete, nem teszem teljesen tönkre a reménységeket - jut is, marad is. De hajh, nőnek, növekednek a madártojások - tyúktojások vágódnak a földre, a ház födelére, falára, a zsálotlan ablakok csörömpölve zúzódnak össze - ez az igazi ítéletidő. Egy esztendő véres verejtékének, reménységének vége, vége.

- Minden elpusztult, tönkre ment, - mondja az apa komoran. - Szegény emberek!

Azokra a szegény emberekre gondol, kik tisztán a kezük munkája után élnek. De keserves esztendejük lesz!

Egy óra hosszat tart az eső, néhány percet a jégverés, aztán szétszaladnak a fellegek, mint a csínytevő gyermekek, a nap lemosolyog a földre, mely fehér a halomba gyúlt jégtől, akárcsak télen.

A fák levelei összevissza hasogatva, az éretlen gyümölcsök maszatosan hevernek, sárral, jéggel összekeveredve; a búzavetések összeszaggatva, szánszalmasan terülnek el a sárban, vízben, jégben, - jaj de gyászos aratásuk volt!

Nem tudom megvárni, míg a homok elissza a vizet, a jeget - szaladok a jázminbokorhoz. Kiabálnak utánam, nem hallom, nem akarom hallani. Hallom a szívem dobogását, amint a lombtakaró felé nyúlok. Felette a kányaágakból font födélen magasan áll a jég, meghajlott alatta az én összetákolt védő fedelem, de nem hajlott le a jázminbokorig.

Reszketve húzom félre a fészket takaró lombokat: alig vizesek. Ott ül az anyamadár s szárnya alól kibukkan két fejecske, két tátogató szájacska. Élnek! Élnek!

Mintha érezné az anyamadár, hogy én is tettem valamit az életükért, nem fél tőlem, nem röpül el, tovább melengeti szárnyaival a két fiókát.

Boldogan szaladtam vissza a házba. Azt hitték, hogy megbolondultam, mikor körültáncoltam az asztalt, folyton kiabálva, tapsolva: élnek, élnek, élnek!

- Mik élnek? - kérdezték mind s oly különösen néztek rám.

- Hát a rigócskák! - feleltem én. - A rigócskák! Az én rigócskáim!

... Eszembe se jutott a nagy örömtől, hogy mostanig nem is beszéltem róluk.

A hit.

(Levél.)

Édes Margitom! Te azon panaszkodol, hogy ezt a telet falun kell töltened, nekem meg az a panaszom, hogy az idén sokkal korábban kellett feljöttünk Budapestre, mint máskor. Ott kellett hagynunk a falut, a verőfényes őszi napok idején, mikor kertünkben még pompáztak a rózsák, a szegfűk; mikor a fák sárguló levelei közül reám mosolyogtak a halovány piros almák s megszólaltak: szakíts le. A nagy udvarházból ideszorultunk a szűken kimért pesti lakásba, melyben a legnagyobb szoba is szűkebb, mint falun a legkisebb s valósággal kétségbeesünk, ha a rendes látogatónapokon három-négy vendéggel több jön, mint amennyire számítottunk.

Vendégekről lévén szó, vedd tudomásul, hogy minden hónapban kétszer megtelik a lakásunk barátnőimmel és - barátaimmal. Ezek a »barátok« többnyire egyetemest járó ifjak, de akad már köztük egy-két diplomás ifjú is. Igen, barátok. Nincs nagyon ínyemre a leányok és fiatal emberek barátkozása, mely egész a tegeződésig megy, mert úgy tapasztalom, hogy ez a tegeződés több olyan szabadságra bátorítja ifjainkat velünk szemben, aminek, édesanya szerint, híre-nyoma se volt az ő idejében, épp ezért e tekintetben - amilyen szeleburdi vagyok más-különben - nagyon óvatos vagyok. Gondolom, te ebben egyetértesz velem, édes Margitom, s remélem, falun, tinálatok, ez a divat még nem honosodott meg.

Persze, hogy - régi jó szokásom szerint - alig kezdettem a levelemben, már félre kalandoztam. Azzal a szándékkal ültem ugyanis íráshoz, hogy az öreg Mikulásról, meg a kicsi Jézuskáról mondok el egyetmást, ami a tollamra jó. Természetesen, te nagyot nézel. Mit akarok én, a hosszúruhás leány, írni az öreg Mikulásról meg a kicsi Jézuskáról, kitől vagy tíz esztendeje már, hogy könnyes szemmel búcsút vettem? Jaj de gyászos egy nap is volt az, édes Margitom, mikor az intézetben Fejér Matild (képzeld, ez a kiállhatatlan alak már jegyes!) a szemem közé nevetett: te naiv baba, te! hát te még hiszel a Mikulásban meg a Jézuskában? És elmagyarázta nagy részletességgel, hogy azt a sok ajándékot mind a papák, mamák, bácsik, nénik hordják össze. Hogy ő ezt jól tudja, de úgy tesz, mintha nem tudná - hadd örüljenek az öregek!

Valósággal meggyűlöltem ekkor Fejér Matildot, mert ő volt az, ki megfosztott gyermekkorom legszebb illúzióitól. Évek múltak el, míg magamhoz tértem; míg Mikulás és kicsi Jézuska jövetelének megint igazán örültem. Míg újra rájöttem, hogy igenis van Mikulás is, van kicsi Jézuska is: a szülői szív állandó, soha el nem múló szeretete ez!

Nini, most veszem észre, hogy mégsem egészen ok nélkül kezdtem a leveletem barátnőimmel és barátaimmal. Ők juttatták eszembe az öreg Mikulást és a kicsi Jézuskát. Mikor már együtt voltak mind, a kicsi Mucika (talán tudod, hogy már a harmadik elemi osztályt járja) kipirult arccal nyitott közénk. Egy puttonyos Mikulás volt a kezében, a puttony tele cukorkával. Sorra kínálhatta az én vendégeimet: tessék, tessék, ezt nekem Mikulás bácsi hozta.

Olyan igaz meggyőződéssel mondta ezt, hogy lehetetlen volt nem látni: ez a gyermek még hisz.

- S hát vesszőt nem hozott? - kérdezte egy ifjú.

- Vesszőt? - ütődött meg a kérdésre Mucika. - Én jó kis lány vagyok ám! Hát magának mit hozott?

- Bizony nekem vesszőt! - felelt az ifjú nevetve.

- Vesszőt? Akkor maga rossz fiú!

Általános nevetés tört ki erre.

- Nagyszerű! Hogy eltaláltad, Mucika! - mondták egyszerre a lányok. - Bizony rossz fiú ez a bácsi.

De egyéb is történt. Mikor Mucika ajánlotta magát s visszahúzódott a nagyok közül az ő képeskönyvei és játécai közé, minden arcon láttam a szánakozó mosolygást: szegény kicsike, ez még hisz! Sőt a »rossz fiú« szóval is mondotta: No lám, ki gondolná, hogy nyolcesztendő leánykák még hisznek a Mikulásban.

Egyszerre az öreg Mikulásra meg a kicsi Jézuskára terelődött a társalgás. Voltak, akik visszairatták a gyermekkor édes illúzióját, de többen voltak, kik azt bizonyították, hogy kár a gyermekeket bolondítani, mikor úgyis elébb-utóbb megtudják a valóságot.

Éreztem, hogy lángol az arcom. Én vettem át a szót s mondtam, amint következik:

- Az igaz, hogy elébb-utóbb megtudjuk a valóságot, de ez korántsem okoz a gyermeki szívnek akkora keserűséget, mint ha más mondja meg, durva kézzel széttépve az illúziókat. Én megvallom, ma is haraggal, mondhatnám gyűlölettel gondolok arra az osztálytársamra, aki felvilágosított. Hisz sejtettem én akkor is, hogy nem a kicsi Jézus s nem az ő angyalkái hordják azt a rengeteg sok ajándékot a világ összes gyermekeinek. Tudtam, hogy a karácsonyfát a hordár cipeli hozzánk. De hittem s oly édes volt hinnem, hogy szüleim beszélnek a kicsi Jézuskával, meghányják-vetik, mit vásárolhatnak nekem meg a testvéreimnek, mire, mennyire vagyok érdemes s amit és amennyit a kicsi Jézuska elegendőnek talál, azt és annyit tehet a karácsonyfa alá apa és mama. Most is könnybe borul a szemem, ha azokra az édes érzelmekre gondolok, mikor esténként hazajött édesapa, a fáradtságát kissé túlozva: No gyerekek, ma megint nehéz napom volt. Oly nehezen tudtam találkozni Jézuskával. Persze, minden szülő akar vele beszélni, hogyne akarna. Alig jutott sor rám. Én szép sorjában aztán elmondtam, mit szeretnének a gyerekek. Egyik-másik dologra helyeslően bólintott, a másokra meg csóváltatta a fejét. No majd meglátjuk, - mondta ő. - Holnap gyere el ismét, akkor megbeszéljük. - És ez így ment napról-napra, míg elkövetkezett a szent este. Nos, akár hiszik, akár nem, mikor kihevertem illúzióim szétrombolását, az illúzió helyébe oly édes valóság költözött, mely felér az illúzió gyönyörűségeivel. Csak most kezdettem belepillantani édesanyám s apám szívének a mélyére. Mily rengeteg nagy kincs van ott elrejtve! Minden kincsnél nagyobb, értékesebb: a szülői szív szent szerelme! Egyszerre világosság gyúlt az elmémbe: az öreg Mikulás, a kicsi Jézuska ott lakozik az én szüleim s minden szülőnek a szívében. Ott lakozik a kifogyhatatlan szeretet, az önfeláldozó szeretet képében. Ez a szeretet munkál szüntelen a szülők szívében s valósággal kergeti erejüket felülmúló áldozatokra.

Nem vették-e észre, hogy karácsony táján egész másokká lesznek az emberek? Nemcsak a szülők, mindenki azon gondolkozik, mivel szerezhetne örömet másnak s az arcokra rá van írva az isteni öröm, mit kedveseik örömén már jóelőre éreznek.

A durva lelkek megfinomulnak, a finom lelkek átszellemülnek, mivel egy gondolat vezeti, sarkalja: örömet, minél nagyobb örömet szerezni másoknak s természetesen, maguknak is. Igen, igen, ez önzés - jól mondja a tisztelt közbeszóló - (Király Bandi volt, ki végre, kétszeri próbálkozás után túlesett az utolsó szigorlaton), de a legnemesebb önzés a világon. Hát én nem szégyellem megvallani, most is érzem a szent este édes izgalmát. Édesanyámmal együtt cicomáztuk a Mucika karácsonyfáját, mely alatt hely jut még az én professzor bátyám nyakendőinek is, sőt sejtem, hogy az a csomag, melyet édesanyám legutoljára tesz a fa alá, nekem szól, talán együtt is vettük a boltról-boltra való vándorlásunk alkalmával s én mégis boldog vagyok, végtelen boldog, hogy a magam felgyújtotta karácsonyfa elé állhatok s halkán utána rebeghetem a Mucika által elfogódottan rebegett imádságot.

Te, édes Margitom, nem ítélsz el, ha elárulom neked, hogy rögtönzött beszédem nagy hatást tett a jelenlevőkre. Az ifjak, természetesen, tapsoltak, s ha lehet hinni a szavuknak, azt mondták, hogy megtérítette őket az én szónoklatom. Egyik-másik azonban esetlen bókkal is kedveskedett.

- Sohasem volt ily szép, mint ma, mikor beszélt, Zsuzsika! - áradozott Kandó Pista.

- Ha maga adott volna elő az egyetemen, egy óráról sem maradtam volna el, - biztosított Király Bandi.

- S akkor talán meg sem buktál volna, - gondoltam, de természetesen nem mondtam.

De hisz az a fő, édes Margitom, hogy szívem szerint beszéltem. Elmondtam, amit éreztem. Vallást tettem az én hitemről. Úgy-e jól cselekedtem?